

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Jenni Martikainen

”ETTÄ SE TARVII VIELÄ MUUTA SEN PYSÄYTTÄMISEN LISÄKS; YM-
MÄRRYSTÄ TAI VAIKKEI MUUTA SIT KU SYLIÄ”
– Päiväkodin henkilöstön kokemuksia ja näkemyksiä aggressiivisesti käyttäy-
tyvän lapsen kanssa työskentelystä

OPINNÄYTETYÖ
Helmikuu 2016
Sosiaalialan koulutusohjelma
Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
(013)260600

Tekijä
Jenni Martikainen

Nimeke ”ETTÄ SE TARVII VIELÄ MUUTA SEN PYSÄYTTÄMISEN LISÄKS; YMMÄR-
RYSTÄ TAI VAIKKEI MUUTA SIT KU SYLIÄ”

– Päiväkodin henkilöstön kokemuksia ja näkemyksiä aggressiivisesti käyttäytyvän lap-
sen kanssa työskentelystä

Toimeksiantaja Lahden kaupungin varhaiskasvatuspalvelut

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia kokemuksia ja näkemyksiä päiväkodin henkilöstöllä on työskentelystä aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa. Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin teemahaastattelulla erään päiväkodin kuudelta työntekijältä. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Työntekijöiden mukaan aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen toimintaan puututaan ensi-
sijaisesti puheella, mutta tarvittaessa myös fyysisellä väliintulolla. Lisäksi työntekijät
nimesivät ennakkoinnin ja kannustamisen keinoiksi vähentää lapsen aggressiivista käyt-
tämistä. Työntekijän oman toiminnan katsottiin myös olevan merkityksellisessä roo-
lissa lasta ohjattaessa. Työntekijät toivoivat itselleen lisäkoulutusta, sillä he kokivat oman
peruskoulutuksensa olevan pääosin riittämätöntä suhteessa aggressiivisesti käyttäyty-
vien lasten kanssa työskentelyn vaatimuksiin. Työskentely haastavien lasten kanssa
herätti työntekijöissä erilaisia tunteita; työ koettiin ennen kaikkea raskaana, mutta lasten
edistymisen kautta työssä koettiin myös onnen hetkiä.

Opinnäytetyö antaa yhteistyöpäiväkodille ja toimeksiantajalle tietoa siitä, millaisia ko-
kemuksia ja näkemyksiä henkilöstöllä on aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa
tehtävästä työstä. Opinnäytetyön tulosten perusteella yhteistyöpäiväkodin on tarkoitus
koostaa päiväkodille ohjeistus aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelyn
tueksi. Opinnäytetyötä voidaan käyttää hyödyksi myös muissa päiväkodeissa, joissa
pohditaan toimintamalleja aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelyyn.

Kieli
Suomi

Sivuja 49
Liitteet 6
Liitesivumäärä 6

Asiasanat
aggressiivinen käyttäytyminen, varhaiskasvatus, päiväkot

THESIS
February 2016
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
FINLAND
(013)260600

Author
Jenni Martikainen

Title
"HE NEEDS SOMETHING BESIDES STOPPING; UNDERSTANDING OR JUST HOLDING HIM IN YOUR ARMS" – Employees' Experiences and Outlooks Concerning Working with Aggressively Behaving Children

Commissioned by Lahden kaupungin varhaiskasvatuspalvelut

Abstract

The purpose of the thesis was to find out what kind of experiences and outlooks day care center personnel have about working with children who behave aggressively. The thesis was done using qualitative methods. The data was gathered by using thematic interviews in one day care center and six employees were interviewed. The data was thematically analyzed.

According to the employees the primary way to intervene with child's aggressive behavior is talking but physical intervention is also used if needed. The employees also named prediction and encouragement as ways to decrease child's aggressive behavior. Employee's own actions were seen to play a significant role in guiding the child. Employees hoped for further education because they felt their basic education was too insufficient with the requirements of working with aggressively behaving children. Working with confrontational children brought up different emotions; working was considered hard but also moments of joy were felt when the children progressed.

The thesis supplies the collaborative day care center and the client with information about employees' experiences and outlooks concerning working with aggressively behaving children. Based on the results of the thesis the collaboration day care center intends to compile instructions to support working with aggressively behaving children. The thesis can also be utilized in other day care centers that look for operating models to work with aggressively behaving children.

Language
Finnish

Pages 49
Appendices 6
Pages of Appendices 6

Keywords
aggressive behavior, early childhood education, day care center

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	5
2	Lapsen aggressiivisuus kasvatuksen haasteena	6
2.1	Aggression ja aggressiivisuuden käsitteet	6
2.2	Lapsen emotionaalisen säätelyn kehitys ja tukeminen	7
2.3	Temperamentit.....	10
3	Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi päiväkodissa	12
3.1	Varhaiskasvatus	12
3.2	Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa	13
3.3	Tunnekasvatus osana varhaiskasvatusta	15
3.4	Itsetunnon ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen aggressiiviseen käyttäytymiseen puuttumisen keinoina	16
3.5	Toimintamalleja työskentelyyn	17
3.6	Työntekijän tunteet ja työssäjaksaminen	19
4	Aikaisempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä.....	20
5	Opinnäytetyön toteutus	23
5.1	Tutkimusideasta opinnäytetyöhön	23
5.2	Toimeksiantajan kuvaus	24
5.3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	24
5.4	Laadullinen tutkimus	25
5.5	Aineiston keruutapana teemahaastattelu.....	26
5.6	Aineiston käsittely ja sisällönanalyysi teemoittelemalla	27
6	Tulokset	30
6.1	Aggressiivisen käyttäytymisen pysäyttäminen ja tilanteen hoitaminen	30
6.2	Keinoja aggressiivisen käyttäytymisen vähentämiseksi.....	33
6.3	Työntekijöiden ajatuksia omasta osaamisestaan ja sen tukemisesta	36
6.4	Työntekijöiden tunteet.....	38
7	Pohdinta.....	40
7.1	Johtopäätökset	40
7.2	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	45
7.3	Oma ammatillinen kasvu ja oppimisprosessi	46
7.4	Jatkotutkimusideat	48
	Lähteet.....	50

Liitteet

Liite 1 Toimeksiantosopimus

Liite 2 Tutkimuslupa

Liite 3 Teemahaastattelurunko

Liite 4 Saatekirje ja suostumuslomake

Liite 5 Esimerkki analyysipolusta

Liite 6 Opinnäytetyön prosessin kuvaus

1 Johdanto

Turvattomuus on lisääntynyt opetus- ja kasvatusalalla viimeisen kymmenen vuoden aikana ja alalla työskentelevät joutuvat jopa päivittäin väkivaltilanteisiin (Fagerström, Länsikallio & Sipponen 2015, 3). Vuoden 2013 työolobarometrin mukaan joka neljäs lastentarhanopettaja oli kokenut työssään väkivaltaa tai väkivallan uhkaa (Ahonen 2015). Syitä lasten lisääntyneelle aggressiiviselle käyttäytymiselle on esitetty olevan monia medioiden ja tietokonepelien kasvatuksesta käytöstä rajattomaan kotikasvatukseen (Keltikangas-Järvinen 2010, 14).

Opinnäytetyöni aihepiiri liittyy aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa päiväkodissa tehtävään työhön. Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys koostuu aggression ja aggressiivisen käytöksen määrittelystä sekä lapsen emotionaalisen säätelyn kehityksestä. Lisäksi taustateoriassa olen ottanut huomioon päiväkodin lapsen kasvukontekstina ja selvittänyt lukijalle sekä erityistä tukea että tunnekasvatusta osana varhaiskasvatusta. Taustateoriassa käsittelen myös työntekijöiden työssä esiin nousevia tunteita ja työssäjaksamista sekä aiempia aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä ja tutkimuksia.

Opinnäytetyöni toimeksiantajana on Lahden kaupungin varhaiskasvatuspalvelut. Opinnäytetyön tutkimuksellisen osan toteutin laadullisena tutkimuksena, jonka aineiston keräsin teemahaastattelulla eräässä lahtelaisessa päiväkodissa. Haastatteluiden avulla oli tarkoitus kartoittaa yhden päiväkodin henkilöstön kokemuksia ja näkemyksiä aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa tehtävästä työstä sekä keinoista puuttua aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen toimintaan. Tarkoitus oli myös selvittää, kuinka päiväkodin henkilöstö kokee saamansa koulutuksen vastaavan aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa tehtävän työn vaatimuksia. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia tunteita aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentely ammattikasvattajissa herättää ja kuinka he käsittelevät tunteitaan.

Tämä opinnäytetyön raportti koostuu teoreettisesta viitekehuksesta, tutkimusprosessin kuvauksesta, tutkimuksen tuloksista sekä pohdinnasta. Pohdinnassa

esitetään johtopäätökset. Pohdinta sisältää myös arvioinnin työn luotettavuudesta ja eettisyydestä sekä omasta ammatillisesta kasvustani. Lopuksi pohdintaosiossa esitetään jatkotutkimusideat.

2 Lapsen aggressiivisuus kasvatuksen haasteena

2.1 Aggression ja aggressiivisuuden käsitteet

Cacciatoren (2008) mukaan aggressio on tunne, joka tarjoaa voiman tehdä jotakin hankalan tilanteen muuttamiselle. Aggressio on tunne, joka saa aikaan vihan, halun hyökätä ja puolustaa itseään tai paeta. Aggression tunne voidaan nähdä myös positiivisena voimavarana; itseensä uskomisena, itsepuolustuksena ja rohkeutena tuoda esiin oma mielipiteensä. Aggression tunteeseen liittyvät myös hyvä itsetunto ja se, että ihmisellä on luottavainen ja hyvä olo itsensä kanssa. Aggressio on siis tapa reagoida ympäristön ärsykkeisiin. Tunne ei kuitenkaan ole vielä teko eli aggression tunne on eri asia kuin aggressiivinen käytös. (Cacciatore 2008, 8, 26; Nurmi 2013, 22.)

Aggressiivinen käytös on ihmiselle luonnollinen tapa reagoida, mutta jolle kehityksen, kasvun ja sosialisointin myötä opitaan vaihtoehtoja (Cacciatore 2008, 22). Yleissääntönä voidaan pitää aggressiivisen käytöksen vähenemistä lapsen iän karttuessa. Aggressiivinen käytös voidaan nähdä sosiaalisten taitojen puuttumisena, häiriönä, joka on virheellisen oppimisen tulosta tai sosiaalisen kehityksen häiriö. Sosiaalisuus ei näin ollen ole seurallisuutta tai ulospäinsuuntautuneisuutta vaan kykyä pitkäaikaisiin ja tunnepitoisiin ihmissuhteisiin, kykyä käyttäytyä sovittujen sääntöjen mukaan ja kykyä kunnioittaa ja arvostaa toisia ihmisiä. Aggressiivisuus ei siis kuulu luonnollisena ihmisten väliseen kanssakäymiseen, vaan aggressiivisuuden voidaan katsoa olevan keino saavuttaa jotakin silloin, kun muut keinot loppuvat. (Keltikangas-Järvinen 1985, 13, 201; Keltikangas-Järvinen 2010, 65, 67.)

Sanalla väkivalta viitataan mitä erilaisimpiin aggressiivisen käyttäytymisen muotoihin. Aggressiivisella käyttäytymisellä tarkoitetaan kaikkea toimintaa, jonka tarkoituksena on vahingoittaa. Kaikki aggressiivinen käytös ei kuitenkaan ole fyysistä väkivaltaa, kuten lyömistä tai potkimista. Aggressiivinen käyttäytyminen voidaan jakaa suoraan ja epäsuoraan. Suora aggressiivinen käyttäytyminen voi olla fyysistä väkivaltaa, mutta myös verbaalia väkivaltaa, kuten haukkumista tai uhkailua. Epäsuora aggressiivinen käyttäytyminen tarkoittaa taas esimerkiksi juorujen levittämistä tai ryhmän ulkopuolelle sulkemista. Kyky epäsuoraan aggressiiviseen käyttäytymiseen lisääntyy ihmisen kehittyessä, sillä se vaatii manipulointikykyä ja sosiaalisten vivahteiden tunnistamista. (Kaltiala-Heino 2013a, 72.)

2.2 Lapsen emotionaalisen säätelyn kehitys ja tukeminen

Lapsen kehitys kulkee portaittain niin fyysisessä, psyykkisessä kuin sosiaalisessakin kasvussa. Aggressiokehitys ei ole poikkeus. Tunteiden osoittamisessa pieni lapsi ei osaa peittää tai teeskennellä vaan kaikki tunteet purskahtavat pintaan. Lapsi tarvitsee aikuisen apua ja läheisyyttä tyyntyyttääkseen itsensä. Lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana aikuinen toimii lapsen tunteiden säätelijänä. Lapsi tarvitsee aikuisen, johon voi kiintyä ja joka rauhoittaa häntä hänen hätääntyessään. (Cacciatore 2008, 32–33, 49.)

Lapsi oppii liikkumaan noin yhden ikävuoden tienoilla. Liikkumisen oppimisen myötä lapsen maailmankuva suurenee ja hänen toimintaansa on rajoitettava turvallisuussyistä. Lapsen rajoittamisen keinoja ovat turvallisen ympäristön luominen, äänensävyt, ilmeet ja huomion kiinnittäminen muualle kuin kiellettyyn asiaan. Lasta tulisi ohjata pettymyksen hetkellä empaattisesti ja rauhallisesti. Fyysinen väkivalta kieltoilanteessa, halveksiva äänensävy tai huutaminen luovat lapselle turvattomuutta. Tässä ikävaiheessa lapsi muodostaa jo itsetuntoaan ja itsetuntemustaan. Lapselle olisikin tarjottava mahdollisuus tuntea itsensä hyväksytyksi vaikka hän tekisikin jotakin kiellettyä. Lasta on autettava purkamaan kiukun tunteensa johonkin ja opetettava häntä tekemään jotakin sallittua tunteil-

laan. Tärkeää on sallia lapselle kaikenlaiset tunteet, mutta puuttua siihen, miten tunteita tuodaan esiin. (Cacciatore 2008, 51–54.)

Noin kaksi-kolmevuotiaalle alkaa kehittyä oma tahto ja lapsi alkaa haastaa ja vastustaa aikuisia. Oma tahto on vahva tunne ja se voi purkautua aggressiivisena käyttäytymisenä varsinkin, jos jokin estää lasta saamasta haluamaansa. Kiukunpuuskien, itkupotkuraivareiden, väkivaltaisen käyttäytymisen ja huutamisen hallitsemattomuus on tyypillistä, sillä lapsen järkeily ja asioiden ymmärtäminen ei ole vielä kehittynyt tarpeeksi. (Kaltiala-Heino 2013, 49.) Lapsi tarvitsee lempeää rajoittamista ja ohjausta aggression tunteiden purkamiseen. Ohjauksen ja kokemusten kautta lapsi kuitenkin oppii, että pahinkin tunne menee ohi ja että itsehillintä ja rauhoittuminen ovat mahdollisia. Tunneilmaisujen tukahduttaminen tai tunteista rankaiseminen eivät tee hyvää lapsen itsetunnolle. Aikuisen oman toiminnan tulisi toimia mallina lapselle. (Cacciatore 2008, 55–56, 58.)

Päiväkodissa lapset opettelevat ryhmässä toimimista; esimerkiksi lelujen ja tavaroitten jakamista ja oman vuoron odottamista. Pienelle lapselle ryhmässä toimiminen voi olla haastavaa myös siksi, että ryhmässä hän ei saa huomiota yksilöllisesti. Oman paikan puolustaminen tai hiekkakakkujen rikkominen nostaa tunteet pintaan. Aikuisen tulisi reagoida lasten välisiin riitoihin jo ennen kuin joku itkee; lapset tarvitsevat aikuisen mallin haasteellisten tilanteiden havaitsemisesta ja selvittämisestä. (Nurmi & Schulman 2013, 40.)

Leikin merkitystä lapsen sosiaalisessa kehityksessä ei voi ohittaa. Ikäkautta kolmesta kuuteen vuoteen kutsutaan leikki-ikäksi, jolloin lapset tutustuvat leikin kautta omiin mahdollisuuksiinsa ja maailmaan intensiivisemmin kuin koskaan muulloin. Leikeissä käytetään värikkäästi mielikuvitusta ja solmitaan ensimmäisiä sosiaalisia suhteita. Leikin kautta lapsi opettelee kielletyn ja sallitun, toden ja mielikuvituksen rajoja. Tähän lapsi tarvitsee myös aikuisen ohjausta. (Kaltiala-Heino 2013b, 50.)

Kolme-neljävuotias lapsi osaa jo puhua ja pystyy ilmaisemaan itseään monipuolisemmin kuin aiemmin. Tunteiden ilmaisussa ja oman tahtonsa saavuttamisessa lapsella on nyt muitakin keinoja kuin huutaminen. Hän opettelee hillitsemään

itseään ja saattaa puhella itselleen rauhoittavasti. (Cacciatore 2008, 60.) Kielellinen valmius on lapselle välttämätön edellytys sosiaalisten taitojen opettelemisessa. Mitä enemmän lapsi osaa nimetä tunteitaan ja pystyy kommunikoimaan toisten kanssa, sitä vähemmän hän tarvitsee fyysistä aggressiivisuutta avukseen ongelmatilanteissa. (Keltinkangas-Järvinen 1985, 88–89.)

Neljä-viisivuotias lapsi keskittyy minäkuvansa rakentamiseen ja hän arvioi, mihin kaikkeen hän kykenee. Mielikuvituksen rikastuessa lapsi kuvittelee itsensä mahtavaksi ja taitavaksi. Lapsi pyytää aikuista katsomaan kaikkea, mitä hän tekee ja toivoo aikuiselta kehuja ja arvostusta. Ellei lapsi saa aikuiselta huomiota ja ihailua, hän alkaa tavoitella sitä tekemällä pahaa. Tässä vaiheessa tärkeintä on huomioida lasta tarpeeksi ja osoittaa myös, että hän on hyvä myös omana itsenään. Lapsen itsetuntoa kohennetaan kehumalla ja kannustamalla. Lapselle osoitetaan, että huolenpitoa ja arvostusta saadakseen ei tarvitse olla superhyvä – lapsi saa olla pieni. (Cacciatore 2008, 62–64.)

Viisi-kuusivuotiaalle lapselle kaverisuhteet nousevat tärkeiksi eikä vanhempien arvostus ja ihailu enää riitä. Ensimmäiset ystävyysuhteet ovat lapselle merkityksellisiä, sillä niiden kautta lapsi arvioi muiden toimintaa; mitä kukakin osaa ja saa tehdä. Yhdessä olemisen taitoja on opeteltava. Nimittely, käsirysyt ja loukkaukset eivät kuulu ystävyteen. Omia mielipiteitään, tavaroitaan ja kehoaan saa kuitenkin puolustaa, mutta ilman fyysistä väkivaltaa. Aikuisen tehtävänä on luotsata ystävyysuhteita eteenpäin ja opettaa lapselle riitely-, sopimis- ja ryhmätaitoja. Lasta on myös ohjattava siihen, ettei tämän tarvitse alistua ystävyysuhteissaan mihin tahansa. Tämä kasvattaa lapsen omanarvontunnetta. (Cacciatore 2008, 65–67.)

Avoin aggressiivisuus ei siis kuulu mihinkään lapsen kehitysvaiheeseen luonnollisena lukuun ottamatta noin 1,5–2,5-vuotiaan uhmakautta. Muulloin aggressiivisuutta pidetään taantumana, häiriönä tai hälytysmerkkinä. (Keltinkangas-Järvinen 1985, 106.) Ilman aikuisen tunnekasvatusta ja sosiaalisten taitojen ohjaamista lapsi oppii kyllä selviytymään, mutta ei opi aikuisten odottamia ja yhteiskunnan hyväksymiä sääntöjä. Sosiaalisten taitojen ja aggression purkamisen opettelu ei voi ulkoistaa lapselle, sillä ne eivät synny muuten hyvän ke-

hityksen sivutuotteena. Opettelun pohjan luovat hyvät ihmissuhteet – ilman niitä on lapsen vaikea opetella ihmissuhdetaitoja. (Keltikangas-Järvinen 2010, 166–167.)

Emotionaalisen säätelyn tukemisessa aikuisen tehtävänä on ennen kaikkea nimetä lapsen tunteita. Aikuisen purkaessa lapsen tuntemat tunteet sanoiksi, lapsi oppii tunnistamaan omat tunteensa. Tätä kautta tunteiden hallinta voi kehittyä. Samalla lapsi oppii arvostamaan itseään ja tunteitaan, kun hän näkee aikuisen kuuntelevan ja ymmärtävän häntä. Lasta ei saa lannistaa tai mitätöidä eikä lapsen käyttäytymiseen tule puuttua loukkaavin sanoin tai syytellen. Aggressiivisesti käyttäytyvälle lapselle tulee osoittaa, ettei lapsi ole huono, vaan että hänen tunteiden purkamisen tapansa eivät ole sallittuja. (Cacciatore 2008, 60–61.) Lapselle tulee opettaa myös, ettei kielellinen aggressiivisuus, toisten loukkaaminen sanoilla, ole sallittua. On osoitettava ero aggressiivisesti puhumisen ja aggressiivisuutta herättävistä tunteista puhumisen välillä. (Keltikangas-Järvinen 1985, 88.)

2.3 Temperamentit

Keltikangas-Järvinen (2010) kirjoittaa temperamentin olevan ihmisen persoonallisuuden pohja, jonka päälle persoonallisuuden muut kerrokset kasvavat. Temperamentti ei kuitenkaan ole synnynnäinen biologinen ominaisuus, vaan siihen vaikuttavat lapsen ensimmäisten vuosien hoivakokemukset. Temperamentti voidaan määritellä taipumukseksi, joka vaikuttaa ihmisen reagointiin tämän kohdatessa erilaisia ärsykyksiä. Temperamentti määrittää sitä, kuinka lapsi suhtautuu saamaansa kasvatukseen ja kuinka hän sen kokee. Kasvatuksen sopivuus ja tehokkuus riippuvat siis siitä, millainen temperamentti lapsella on. Temperamentti vaikuttaa myös siihen, millaista kasvatusta vanhemmat lapselleen antavat: vilkkaita kasvatetaan eri tavalla kuin hiljaisia ja arkoja. (Keltikangas-Järvinen 2010, 29–31.) Myös lapsen ja vanhemman temperamenttien yhteensopivuudella on merkitystä, koska vanhempi tulkitsee lapsen kiukkua ja reagoi siihen omista lähtökohdistaan käsin (Nurmi & Schulman 2013, 32–33).

Cacciatore (2008) on ryhmitellyt luonnetyyppejä neljään ryhmään aggressiivisuuden, väkivaltaisuuden ja temperamentin mukaan; helposti hiiltyviin, levottomiin lepattajiin, rauhallisiin viilipytyihin ja laskelmoivasti aggressiivisiin. Luonnetyyppien välillä on eroa siinä, kuinka ärsykkeisiin reagoidaan. Useimmiten ihmiset sijoittuvat luonnetyyppien välille, ääripäitä on harvassa. Helposti hiiltyvillä on vaikeuksia hallita itseään vaan he tulistuvat pienistäkin ärsykkeistä. He riitelevät herkästi ja saattavat käyttää tulistuessaan myös fyysistä väkivaltaa. Levottomat lepattajat eivät yleensä toimi väkivaltaisesti, vaikka ovatkin koko ajan vauhdissa ja heidän keskittymisensä on lyhytjännitteistä. Rauhalliset viilipytyt omaavan pitkän pinnan ja heidän pitää kokea suurta ärsytystä menettääkseen malttinsa. Laskelmoivasti aggressiiviset käyttävät väkivaltaa harkitusti uhkaillen, käymällä päälle ja hajottaen paikkoja. Väkivalta on harkittua ja sitä käytetään oman tahdon läpiviemiseen. Ihmisen temperamentti vaikuttaa siis vahvasti siihen, kuinka hän toimii haastavassa tilanteessa. Temperamentin nostattamia tunteita ja reaktioita ihminen ei pysty hallitsemaan, mutta omaa käyttäytymistään pystyy. Näin ollen väkivalta tai aggressiivinen käytös ei ole luvallista ja hyväksyttävää tulistuvankaan temperamentin ihmisillä. (Cacciatore 2008, 11–13.)

Greene (2008) luonnehtii temperamentiltaan vaikeita lapsia tulistuviksi. Hänen mukaansa tulistuvilla lapsilla voi olla myös erilaisia diagnooseja, kuten ADHD (tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö), masennus, OCD (pakko-oireinen häiriö) tai kielenkehityksen erityisvaikeus. Greenen mukaan yhteistä tulistuville lapsille on kuitenkin se, että heidän on vaikea ajatella selkeästi turhautuessaan. Tulistuvat lapset ovat joustamattomia ja puhuvat tai käyttäytyvät aggressiivisesti. Myöskään Greenen mukaan aggressiivista käyttäytymistä ei pidä hyväksyä tulistuvienkaan lasten kohdalla, vaan pyrkiä ymmärtämään heidän käyttäytymistään ja turhautumisen syitä ja löytämään ymmärtämisen kautta toimivia menetelmiä aggression ja turhautumisen purkamiseksi. (Greene 2008, 19–22.) Tässä opinnäytetyössä termejä aggressiivisesti käyttäytyvä ja uhkaavasti käyttäytyvä lapsi käytetään rinnakkain.

3 Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi päiväkodissa

3.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen perusteissa (Stakes 2005) varhaiskasvatus määritellään seuraavasti: ”Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista.” Varhaiskasvatus on hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus, jota yhteiskunta järjestää, valvoo ja tukee. Lähtökohdana varhaiskasvatukselle on tietoon, tutkimukseen ja pedagogisten menetelmien hallinnasta koostuva kokonaisvaltainen käsitys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Varhaiskasvatuksen sisältö on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jonka keskiössä ovat vuorovaikutus, yhteistoiminta ja lapsen omaehtoinen leikki. Varhaiskasvatusta järjestetään varhaiskasvatuspalveluissa, joista keskeisimpiä ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin toiminta. Palveluntuottajina ovat kunnat, järjestöt, seurakunnat sekä yksityiset palveluntuottajat. (Stakes 2005, 11.)

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia sekä tukea lapsen oppimisen edellytyksiä. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös varmistaa kehittävää ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Lisäksi tavoitteisiin sisältyy lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen sekä tarkoituksenmukaisen tuen järjestäminen. Varhaiskasvatuksessa myös kehitetään lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja ja edistetään lapsen toimimista vertaisryhmässä. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.)

Varhaiskasvatuksen voidaan sanoa elävän tällä hetkellä muutoksen aikaa. Uuden varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe astui voimaan 1.8.2015. Ensimmäisen vaiheen myötä lain nimike muuttui lasten päivähoidosta annetusta laista varhaiskasvatuslaiksi. Yhtenä uutena säännöksenä laissa säädettiin lapsiryhmien enimmäiskoosta päiväkodeissa niin, että yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä enintään kolmea hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä vas-

taava määrä lapsia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.) Lokakuussa 2015 hallitus päätti yli kolmevuotiaiden lasten päiväkotiryhmien kasvattamisesta asetuksella. Joulukuussa 2015 eduskunta hyväksyi subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamisen 20 viikkotuntiin lapsilta, joiden vanhemmat eivät opiskele tai työskentele päätoimisesti. Monissa kaupungeissa ja kunnissa on kuitenkin päätetty olla kasvattamatta ryhmiä ja rajaamatta päivähoito-oikeutta. (Puustinen 2015.)

Monet ammattijärjestöt ovat nostaneet varhaiskasvatukseen liittyvät uudistukset esille työntekijöiden jaksamisen, mutta myös erityisen tuen tarpeessa olevien lasten näkökulmasta. Esimerkiksi OAJ:n Pääkaupunkiseudun lastentarhanopettajajajaoston kannanotossa korostuu huoli lastentarhanopettajapulasta, lastentarhanopettajien jaksamisesta sekä työmäärästä suhteessa palkkaukseen. Lastentarhanopettajajajaoston mukaan varhaiskasvatuslaissa tulisi olla selkeä normiohjaus siitä, montako erityislasta, monikulttuurista lasta ja osapäiväistä lasta voi olla samassa ryhmässä. (OAJ Pääkaupunkiseudun lastentarhanopettajajajaosto 2014.) Kemissä varhaiskasvatuksen henkilöstö on tuonut esiin pelkonsa siitä, kuinka erityisen tuen tarpeessa olevien lasten asema heikentyy uudistusten myötä. Henkilökunnalla ei riitä resursseja erityisen tuen tarpeiden huomioimiseen kasvavissa lapsiryhmissä. (Haapakoski 2015.)

3.2 Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on usein lapsen tuen tarpeen ensimmäinen arvioitsija yhdessä vanhempien kanssa. Myös silloin, jos lapsen tuen tarve on aiemmin todettu ja määritelty, tulee varhaiskasvatuksen henkilöstön arvioida lapsen tuen tarvetta nimenomaan varhaiskasvatusympäristössä. Yhä useammin lapsen tuen tarve liittyy olosuhteisiin tai tilanteisiin, joita ei lääketieteellisellä yksilödiagnostiikalla tunnista. Tällaisia ovat esimerkiksi tuen tarve ryhmään liittymisen oppimiseksi, sosiaalis-emotionaalisen kehityksen tuen tarpeet ja perheen voimavarojen heiketessä esiin tulevat tuen tarpeet. (Heinämäki 2004, 22; Heinämäki 2005, 8.)

Tilastojen mukaan tavallisissa päivähoiton ryhmissä on yhä useammin tukea tarvitsevia lapsia. 1900- ja 2000-lukujen vaihteessa päiväkotien lapsiryhmissä on tilastollisesti ollut keskimäärin alle kolme erityistä hoitoa tai kasvatusta tarvitsevaa lasta. Henkilöstön arvioinnin mukaan tukea ja seurantaa tarvitsevia lapsia on kuitenkin ollut jopa neljä-viisi. Erityistä tukea järjestettäessä on varhaiskasvatuksen henkilöstön tiedostettava ja ymmärrettävä erityispedagogiset lähtökohdat ja periaatteet. Näin ollen henkilöstön erityiskasvatuksellisen perusosaamisen vahvistaminen hyödyntää koko yhteisöä. Tuen tarpeista ei tarvitse omaksua kaikkea, vaan valmius tunnistaa ja soveltaa tietoa lapsen tarpeiden mukaan on oleellista. (Heinämäki 2004, 58–59, 61.)

Päivähoiton erityiskasvatus liittyy usein tavallisen lapsiryhmän toimintaan ja tukea tarvitsevien lasten läsnäolo ryhmässä on jo hyvin tavallista. Erityisyyttä ei pidetä arkitoiminnassa esillä ja tavallisen ja erityisen varhaiskasvatuksen tunnistaminen voikin sumeutua, sillä usein tavallinen varhaiskasvatus on itsessään lapsen keskeinen tukimuoto. Tuen järjestäminen edellyttää yleensä muutoksia työkäytänteisiin, aikatauluihin ja muihin järjestelyihin, mutta sellaisenaan se on osa varhaiskasvatuksen tehtäviä. Tavallisen päivähoiton nimeäminen erityispäivähoidoksi ilman lapselle järjestettyä tukea ei kuitenkaan ole suotavaa, vaan tukitoimien tulee olla suunnitelmallisia ja niihin on suunnattava resursseja. (Heinämäki 2004, 48.)

Tuen järjestäminen tavallisen päivähoitoryhmän yhteydessä tarkoittaa, että koko työyhteisö ottaa vastuuta erityisen tuen antamisesta. Vaikka lapselle olisi määrätty avustaja tai omahoitaja, se ei saa aiheuttaa muiden kasvattajien välttävää suhtautumista lapseen tai ristiriitaisia työmenetelmiä kasvattajien välillä. Henkilöstön perusosaamisen ja valmiuksien kehittämisessä myös erityislastentarhanopettajan henkilöstölle antama ohjaus on merkittävää. Lisäksi koko henkilöstön kehittämiseen tähtäviä koulutus- ja ohjaustehtäviä tulisi tuottaa suunnitelmallisesti sekä kiinnittää niissä huomiota myös ennaltaehkäisevään työhön sekä varhaiseen puuttumiseen ja tukemiseen. (Heinämäki 2004, 59.)

3.3 Tunnekasvatus osana varhaiskasvatusta

Varhaiskasvatuksessa painotetaan lapsuuden vaalimista ja lapsen ihmisenä kasvamisen ohjaamista. Varhaiskasvatuksen toimintaa suuntaavat kokoavat kasvatuspäämäärät; henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomiioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen sekä itsenäisyyden asteittainen lisääminen lapsen kasvaessa ja kehittyessä. (Stakes 2005, 13.)

Tunnetaitojen oppiminen on vastavuoroista vuorovaikutusta. Käytännössä emotionaalisia ja sosiaalisia kasvatuksellisia tavoitteita toteutetaan päiväkodin arjessa leikki-, opetus- ja toimintatuokioissa, mutta myös perushoidossa. Keskiössä tunnekasvatuksessa ovat vuorovaikutus kasvattajien ja ryhmän muiden lasten kanssa sekä itseilmaisu. Tunteiden nimeäminen, tunteiden käsittely esimerkiksi satujen kautta sekä erilaisten kokemusten ja elämysten herättämien tunteiden tarkastelu ovat kaikki osa tunnekasvatusta. (Jalovaara 2006, 96; Isokorpi 2004, 134.)

Varhaiskasvatuksen pedagogiikassa on tärkeää tiedostaa, että sosiaalisesti kasvaminen edellyttää ohjausta ja oppimista. Sosiaalisten taitojen ja tunneilmaisun opettelemisessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota ryhmädynaamiisiin mekanismeihin sekä sosiometriikkaan. Lapsen aggressiivinen käytös voi johtaa päiväkotiympäristössä syrjäytymiseen vertaisryhmässä, toverisuhteiden puutteeseen ja lapsen itsetunnon heikentymiseen. (Laine & Neitola 2002, 108.)

Päiväkodissa tulee pyrkiä luomaan lasten kannalta vakaa ja ennustettava toimintaympäristö. Pysyvät rajat, selvät säännöt ja rutiinit auttavat lapsia ymmärtämään sen, mitä heiltä odotetaan. Samalla ne lisäävät turvallisuuden tunnetta. Turvallisessa ympäristössä lapset uskaltavat paremmin myös näyttää tunteitaan. Lapset ovat melko nuoresta pitäen kiinnostuneita tunteistaan ja myös muiden tuntemuksista. Emotionaalisten ilmausten kehittymisen tukemisessa tunteista keskusteleminen varhaiskasvattajien, vanhempien ja lasten välillä on tärkeää. Lapsen kanssa on merkityksellistä puhua myös negatiivisista tunteista ja varsinkin niiden purkamisesta. Saadessaan tukea omien emotionoidensa ymmärtämiseen lapsi oppii ymmärtämään myös muiden tunteita. (Laine 2005, 71.)

3.4 Itsetunnon ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen aggressiiviseen käyttäytymiseen puuttumisen keinoina

Lapsen itsetunnon tukeminen on hänen kokonaiskehityksensä kannalta tärkeää. Erityisen tärkeäksi se nousee silloin, jos lapsen oppimisessa, kehityksessä tai käyttäytymisessä on piirteitä, jotka huolestuttavat kasvattajia. Myös lapsi huomaa herkästi tilanteet, joissa hän on osaamattomampi tai heikompi kuin muut. Itsetunnon heikentyessä lapsi saattaa omaksua ei-toivottuja käyttäytymistapoja kompensoidakseen tunteitaan. Aikuisen tulee korostaa kasvatuksessa lapsen itsetunnon vahvistamista ja positiivisen minäkäsityksen muodostamista kannustamalla ja ohjaamalla lasta itse huomaamaan vahvuutensa. Aikuisen tulee auttaa lasta saamaan positiivisia kokemuksia. Jo pienikin onnistunut yhteinen satu- tai pelihetki muiden lasten tai aikuisen kanssa tukee lapsen itsetuntoa. (Heinämäki 2004, 36; Heinämäki 2005, 40; Pihlaja 2005, 226.)

Aikuisen tulee myös suhtautua lapseen myönteisesti ja arvostavasti, sillä lapsen minäkäsitys muodostuu nimenomaan siitä, kuinka häneen suhtaudutaan. Vaikka lapsella olisikin tuen tarvetta jollain kehityksen osa-alueella, tulisi hänen saada kokea, ettei hänen läsnäolonsa, tuen tarpeensa aiheuttama huoli tai rasite muuta aikuisen suhtautumista häntä kohtaan. Lapsen tulisi saada kokea, että hänen läsnäolonsa on ilahduttavaa. (Heinämäki 2004, 36; Heinämäki 2005, 40.)

Vuorovaikutuksen vaikeudet heijastuvat usein vaikeuksiin sosiaalisissa suhteissa. Esimerkiksi aggressiivinen käytös nähdään helpommin kuin sen taustalla olevat vaikeudet ymmärtämisessä tai ymmärretyksi tulemisessa. Lapsi voi tarvita tukea myös sosiaaliseen vuorovaikutukseensa sekä tullakseen hyväksytyksi vertaisryhmässä ja voidakseen osallistua ikätovereidensa leikkeihin ja peleihin (Heinämäki 2005, 41, 46.)

Pihlajan (2005) mukaan aggressiivisesti käyttäytyvällä lapsella on mahdollisuus oppia sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutusta ryhmän avulla. Lasten keskinäinen leikki ja sosiaalinen toiminta motivoivat lasta liikkumaan, puhumaan, suunnittelemaan ja osallistumaan ryhmässä. Ikätoverit myös kehittävät lapsen realistista, sosiaalista käsitystä itsestään. (Pihlaja 2005, 226, 233; Heinämäki 2004, 38.)

Yksi keino sosiaalisia taitoja tuettaessa on positiivinen vahvistaminen eli toivotun käyttäytymisen vahvistaminen. Positiivisen vahvistamisen ajatus nojaa behaviorismiin, jonka ideologian mukaan positiivinen vahvistaminen saa lapsen käyttäytymään toivotulla tavalla. Vahvistaminen tapahtuu palkitsemalla lasta toivotusta käyttäytymisestä sosiaalisesti vahvistamalla esimerkiksi elein, ilmein, kehuin tai kiitoksin tai konkreettisilla palkinnoilla, kuten tarroilla tai leimoilla. Näin toimimalla voidaan lapsen ei-toivottu käyttäytyminen saada sammumaan ja toivottu käyttäytyminen kukoistamaan. (Keltikangas-Järvinen 2010, 222, 229, 234.)

3.5 Toimintamalleja työskentelyyn

Päiväkodeissa voi olla käytössä valmiita toimintamalleja, joiden mukaan aggressiivisen lapsen kanssa työskentelyssä toimitaan. Erilaisia toimintamalleja on paljon, mutta opinnäytetyöhöni valitsin esittelyyn Aggression portaat -mallin, liikennevalo-mallin, AVEKKI-mallin sekä kiinnipitohoidon. Valinta perustui toimintamallien erilaisuudelle; tässä tarkoituksena on esitellä mahdollisimman erilaisia lähestymistapoja uhkaavasti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelyyn. Aggression portaat on suunnattu tukemaan kasvattajien ymmärrystä aggressiokasvusta, liikennevalomalli taas on suunniteltu pienten lasten kanssa toimimiseen. AVEKKI-toimintatapamallissa väkivaltatilanteiden hoitamista on ohjattu ennaltaehkäisystä tilanteiden jälkiarviointiin saakka. Fyysistä lähestymistapaa edustaa kiinnipitohoito, jota käytetään raivoavan lapsen suojelemiseksi ja turvallisuuden takaamiseksi.

Cacciatore (2008) esittelee Väestöliiton kanssa yhteistyössä kehitetyn *Aggression portaat -mallin*, jonka on tarkoitus tukea kasvattajia ja vanhempia ymmärtämään aggression tunnetta suhteessa lapsen normaaliin kehitykseen. Aggression portaita käytetään myös apuna väkivallan vastaisessa kasvatuksessa. Aggressiokasvu on osa ihmisen kehitystä, jonka kautta lapsi opettelee irtautumaan perheestään. Lapsi opettelee sosiaalisia taitoja ja joutuu eri kehitysvaiheissa erilaisiin haastaviin tilanteisiin. Itsenäistymiseen ja turvallisesta aikuisesta (vanhemmasta) irtautumiseen liittyvät tunnekriisit ovat yksilöllisiä; joillakin lähes huomaamattomia ja toisilla myrskyisiä. Aggression portailta edetään kohti yhtei-

sön normien ja omien tunteiden hallintaa ja jokainen uusi porras tuo uusia haasteita paitsi lapselle, myös aikuiselle. Portailta kiivetään, kompastellaan ja palataan takaisin; kasvattajan on ymmärrettävä, millaista tukea lapsi missäkin vaiheessa sosiaalisessa kehityksessään ja aggressiokasvussaan kaipaa. (Cacciatore 2008, 46–47.)

Cacciatore (2008) esittelee myös Siposen kehittämän *liikennevalomallin*, jonka on tarkoitus auttaa pientä lasta vihan hetkellä. Liikennevalomallin avulla lasta voi opettaa harkitsemaan, mitä hän voisi tunteelleen tehdä. Mallin avulla harjoitellaan siis itsehillintää. Liikennevalot on opittava etukäteen, ennen vihan tunnetta – näin ne toimivat muistisääntönä lapselle siitä, miten hän voi ajatella raivon ja vihan tunteen hetkellä. Punainen valo tarkoittaa: Seis! Pysähdy ja rauhoitu. Raivon iskiessä lasta muistutetaan punaisesta valosta, jonka aikana on tarkoitus tunnistaa viha tai pelko, mutta olla reagoimatta. Punaisen valon aikana lasta voi auttaa rauhoittumaan esimerkiksi ohjaamalla hänet hengittämään syvään. Keltainen valo syttyy, kun lapsi pystyy olemaan rauhallisempi ja ajattelemaan muutakin kuin tunnettaan. Keltaisella valolla lasta ohjataan pohtimaan, mistä tunne tuli ja miksi, kuinka hän voisi toimia rakentavasti ja ilmaista itseään parhaiten. Vihreä valo tarkoittaa toimintaa – kun lapsi on ehtinyt ajatella kaiken edellä mainitun ja päättänyt, mikä olisi paras tapa toimia, hän voi kokeilla sitä. (Cacciatore 2008, 82.)

AVEKKI-toimintatapamallin nimi tulee sanoista Aggressio, Väkivalta, Ennaltaehkäisy/-hallinta, Kehittäminen, Koulutus ja Integraatio. AVEKKI-toimintatapamalli on tarkoitettu työtilanteisiin, joissa työntekijä altistuu kohtaamaan uhkaavasti tai aggressiivisesti käyttäytyvän potilaan tai asiakkaan. Toimintatapamallia on markkinoitu myös päiväkodeille. Toimintatapamallissa painottuu ennakoiva havaitseminen, jonka tarkoitus on pyrkiä minimoimaan vaaratilanteiden etenemistä. Toimintatapamallin periaatteisiin kuuluvat myös ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä mahdollisimman vähäinen rajoittaminen ja voimankäyttö sekä kivuttomuus. Toimintatapamallin mukaan vaara- ja uhkatilanteet myös arvioidaan jälkikäteen, jotta työntekijät oppisivat niistä. (Hakkarainen, Heikkinen, Hietanen, Jokiniemi, Lommi & Taattola 2006, 7, 29.)

Heiskasen (2004) mukaan *kiinnipitohoito* eli holding on tehokas rajoittamiskeino aggressiivisesti käyttäytyvälle lapselle. Kiinnipito on aina harkittua käytöksen hillintää, jonka tarkoituksena on taata lapsen oma turvallisuus ja suojella häntä. Kiinnipitämisellä hoitajat antavat lapselle myös turvallisuuden tunteen ja käsitöksen siitä, että lapsi on hyväksytty eikä häntä hylätä, vaikkei hän pystykään hallitsemaan itseään raivon iskiessä. (Heiskanen 2004, 20, 26, 29.)

Aurelan (1998) mukaan kiinnipito- tai sylissäpitohoitoa voidaan päiväkodissa toteuttaa esimerkiksi lapsen rauhoittamiseksi vaikeissa tilanteissa, mikäli siitä sovitaan yhdessä vanhempien kanssa. Koko henkilökunnan on tällöin hallittava kiinnipito- tai sylissäpito-hoidon periaatteet, tavoitteet ja käytännöt. Henkilökunnan on myös harkittava, millaiset mahdollisuudet hoidon toteuttamiseen on olemassa. (Aurela 1998, 83–84.) Lainsäädännössä (Laki lasten päivähoidosta 1973/36) ei määritetä fyysisen kiinnipidon käyttämisestä päivähoidossa oleviin lapsiin, mutta useat kunnat ovat itse kirjoittaneet ohjeistuksen fyysisen kiinnipidon käyttämisestä päivähoidossa.

3.6 Työntekijän tunteet ja työssäjaksaminen

Kokkosen mukaan (2010, 114–116) työ, johon sisältyy tunnetyötä altistaa työntekijän usein masennukselle tai uupumukselle. Tämä johtuu siitä, että monia tunteita on peiteltävä. Masennus ja työuupumus eivät ota valtaa työntekijästä niin helposti, jos hänellä on keinoja säädellä tunteitaan. Tunteiden säätelyn taito onkin osa sosiaalialan työntekijän ammatillisuutta.

Henkilökohtaisen työroolin ja persoonallisen työotteen omaksuminen auttaa työntekijää jaksamaan työssään. Ihmissuhdetyöhön, kuten päiväkodissa työskentelyyn, kuuluu aina tietty ammattirooli. Työskentely on tunnevaltaista, joten omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen ja niiden työstäminen on välttämätöntä. Isokorpi viittaa Aarnioon (2005), jonka mukaan itseään hyvin tunteva ihminen tiedostaa omat ennakkokäsityksensä ja arvonsa, tarpeensa ja tunteensa sekä puolustusmekanisminsa. Lisäksi ihminen, jolla on hyvä itsetuntemus, osaa havainnoida oman toimintansa vaikutusta toisiin ja toisten vaikutusta itseensä.

Itsetuntemuksen lisäksi myös työn rajaaminen on jaksamisen kannalta merkityksellistä. (Isokorpi 2006, 221–222.)

Vuoden 2013 työolobarometrin mukaan jopa joka neljäs lastentarhanopettaja oli kokenut väkivaltaa tai väkivallan uhkaa viimeisen vuoden aikana. OAJ:n työelämäasiamiehen, Riina Länsikallion mukaan lapsen aikuiseen kohdistama väkivalta on pitkään ollut vaiettu ongelma. Helsingin varhaiskasvatusviraston työsuojeluvaltuutettu Mervi Piiraisen mukaan lasten päiväkodissa aikuisiin kohdistama väkivalta voi myös sohaista varhaiskasvattajan ammatti-identiteettiä. Ongelmasta ei puhuta, koska väkivaltaa kohdatessaan työntekijästä voi tuntua, ettei hän osaa tehdä työtään kunnolla. (Ahonen 2015.)

Väestöliiton tekemän kyselytutkimuksen mukaan varhaiskasvatusalan ammattilaisten työssäjaksamista tukivat eniten työyhteisö ja läheiset, mutta myös ammattiauttajat, kuten oma terapeutti. Vaikkei varhaiskasvattaja voikaan jakaa läheisilleen työpaikan salassa pidettäviä asioita, tutkimuksen mukaan työssä heränneistä tunteista puhuminen omalle perheelle tai ystävälle oli ammattikasvatäjille tärkeintä oman työhyvinvoinnin ylläpitämisessä. Myös harrastusten ja levon katsottiin tukevan työssä jaksamista. (Riihonen 2013, 89–90.)

Edellä mainitun kyselytutkimuksen mukaan työhyvinvoinnin tukemiseksi ja työssä jaksamisen edistämiseksi varhaiskasvatuksen ammattilaiset olivat saaneet apua myös TYKY-toiminnasta (työkykyä ylläpitävä toiminta), erilaisista kursseista ja kuntoutusjaksoista. Kyselyyn vastanneet olisivat kaivanneet tuekseen työnohjausta, jota sitä koettiin olevan tarjolla aivan liian vähän. Työnohjausta kaivattiin nimenomaan omien tunteiden työstämiseen sekä vaativiin työtilanteisiin. (Riihonen 2013, 90.)

4 Aikaisempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä

Päiväkoti-ikäisten lasten aggressiiviseen käyttäytymiseen liittyviä opinnäytetöitä ja pro gradu -tutkielmia löysin muutamia. Järviluoma ja Kurkela (2010) ovat

opinnäytetyössään, Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi päiväkodin työntekijän näkökulmasta, selvittäneet lapsen aggressiivista käytöstä päiväkodissa. Heidän opinnäytetyönsä keskittyy kuvaamaan, millaista aggressiivista käytöstä päiväkodissa esiintyy ja mistä lasten aggressiivisuus voi johtua. Lisäksi opinnäytetyössä selvitetään sosiaalisten taitojen opettelussa ja aggression hallinnassa käytettäviä keinoja haastattelujen kautta. Tutkimustuloksista ilmenee, että aggressiivista käytöstä ilmenee etenkin odottamis- ja siirtymätilanteissa. Haastatteluissa painottuivat tilanteiden ennakointi ja strukturoitu päiväjärjestys aggressiivisuutta ennaltaehkäisevänä toimintamallina.

Lapsen aggressiiviseen käyttäytymiseen viittaava Munterin (2014) pro gradu -tutkielma, Lapsen fyysinen kiinnipito päiväkodissa, keskittyy selvittämään fyysisen kiinnipidon esiin tuomia kokemuksia ja käsityksiä päiväkodin työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksessa on huomioitu myös työntekijöiden omat tunnekokemukset. Munterin pro gradu -tutkielma selvittää fyysisen kiinnipidon käyttöä terapiamuotona, rajoittamistoimenpiteenä ja apuna tunteiden hallinnassa. Tutkimustuloksissa selviää, että päiväkodin työntekijöiden mukaan fyysisellä kiinnipidolla tavoitellaan turvallisuutta sekä lapsen kasvun ja kehityksen turvaamista. Tuloksista nousee esiin kuitenkin käytänteiden vaihtelevuus päiväkodeittain; milloin ja miksi fyysistä kiinnipitoa käytettiin, kuinka fyysinen kiinnipito käytännössä toteutettiin ja kuinka kiinnipitotilanteita purettiin.

Laineen ja Seppäsen (2010) opinnäytetyössä koottiin toimivia käytäntöjä aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kohtaamisessa. Opinnäytetyön tutkimukseen osallistuneet olivat avoimen leikkipuistotoiminnan ja neurologisen kuntoutuksen työntekijöitä. Tässä opinnäytetyössä kyseessä ei ollut päiväkotikäinen vaan hieman vanhempi lapsi, mutta opinnäytetyön esittelemät keinot puheyhteyden luomiseksi aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa sopivat varmasti myös pienempien lasten kanssa työskentelyyn. Eläytymismenetelmällä kerätystä aineistosta nousi esiin neljä toimintamallia aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kohtaamiseen: läsnäolo, sanoittaminen, tilan antaminen ja toiminta.

Työntekijöiden tunteita käsitteleviä tutkimuksia etsiessäni löysin Väestöliiton kyselytutkimuksen, jossa selvitettiin kasvatustyön ammattilaisten kokemuksia

kasvatustyössä kohdattavista tunteista. Keskiössä tutkimuksessa olivat haasteelliset tunteet kasvatustyössä. Vastaajista 70 % työskenteli kunnallisessa ja 4 % yksityisessä päiväkodissa. (Rotkirch 2013, 8, 10.) Tutkimuksen mukaan ammattilaiset kokivat positiivisia tunteita työssään lasten onnistumisten, arjen sujuvuuden, työyhteisön ilmapiirin ja työn mielekkyyden ansiosta. Vastaajat kokivat nauttivansa työstään eniten silloin, kun he näkevät lasten viihtyvän arjessa tutkien, kokeillen ja uutta oppien. Myös lasten ja vanhempien antama positiivinen palaute työstä koettiin työssäjaksamisen kannalta tärkeäksi ja positiivisten tunteiden herättäjäksi. (Tuukkanen 2013, 19, 20.)

Edellä mainitun kyselyn mukaan negatiivisia tunteita herättivät resurssipula, työpaikan ilmapiiri ja tietynlaiset lapset (Rotkirch 2013, 14, 16). Jopa 50 % vastaajista oli kokenut kasvatustyössä heränneiden vaikeiden tunteiden johtuvan lapsen käyttäytymisestä tai olemuksesta. Erityisen usein vastauksissa mainittiin aggressiiviset, välinpitämättömät, huomionhakuiset ja kovääniset lapset. (Tuukkanen 2013, 24, 27, 29.)

Lastenhoitoalan ammattilaiset kokivat oman koulutuksensa olevan hyvänä pohjana lasten aggressioiden käsittelyssä. Kiukuttelua tai raivoamista pidettiin pääosin ymmärrettävänä, osana lapsen kehitystä ja kasvua, mutta aggressiivisten lasten kanssa työskentely herätti myös negatiivisia tunteita. Vastaajat kokivat kiukkua, turhautumista, suuttumusta ja ärsyntyymistä työskennellessään niiden lasten kanssa, joiden käytös ja ilmaisutyyli koettiin pysyväluonteisesti epäsoviksi. (Riihonen 2013, 41.)

Löytämäni aiemmat opinnäytetyöt ja tutkimukset ovat olleet hyvänä pohjana omalle opinnäytetyölleni, joskaan niiden sisältö ei täysin vastaa omaa tutkimusaihettani. Opinnäytetyössäni keskiössä on tietyn päiväkodin tilanne, heidän tarpeensa ja juuri tämän yhden päiväkodin henkilöstön näkemykset. Lisäksi olen suunnannut opinnäytetyön tutkimuksellisen osan näkökulmaa enemmän kohti henkilöstön näkemyksiä ja kokemuksia toimivista toimintamalleista aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelyssä. Tutkimuksellisessa osassa selvitän myös päiväkodin henkilöstön kokemuksia heidän koulutuksensa riittävyydestä suhteessa työn vaatimukseen sekä työssä heränneitä tunteita.

5 Opinnäytetyön toteutus

5.1 Tutkimusideasta opinnäytetyöhön

Opinnäytetyöprosessini lähtökohtana oli löytää itseäni kiinnostava aihe varhaiskasvatuksen työkentältä. Alkuvuodesta 2015 silmiini osui Työterveyslaitoksen Stop väkivallalle kouluissa ja päiväkodeissa, väkivaltatilanteiden ilmoitus- ja käsittelylomakkeiden kehittäminen -hanke. Hankkeen tavoitteena oli kiinnittää huomio opetus- ja kasvatusalalla tapahtuviin väkivaltatilanteisiin ja kehittää yhtenäistä ilmoitus- ja käsittelymallia väkivaltatilanteisiin. Hanke oli saanut alkunsa Työterveyslaitoksen tutkimuksista, joiden mukaan eniten päivittäisiä väkivaltatilanteita opetus- ja kasvatusalalla kohtaavat erityisopettajat ja lastentarhanopettajat. (Fagerström, Länsikallio & Sipponen 2015, 3, 7.) Hankkeen aihe pysäytti. Havahduin pohtimaan, onko todellakin niin, että väkivaltatilanteet ovat päiväkodissa jo päivittäisiä. Jäin myös miettimään, kuinka väkivaltatilanteisiin päiväkodeissa puututaan.

Keskustelin opinnäytetyön ideasta kahden joensuulaisen päiväkodin johtajan kanssa ja he tukivat ajatustani selvittää sitä, millaista aggressiivisesti, uhkaavasti ja väkivaltaisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentely on käytännössä. Heiltä sain myös vinkin siitä, että päiväkodin henkilökunnalla voisi olla erilaisia näkemyksiä ja tietoa siitä, miten aggressiivisen lapsen kanssa toimitaan. Joensuusta en kuitenkaan yhteistyökumppania aikataulullisista syistä löytänyt, joten käännyn vanhan kotikaupunkini Lahden puoleen. Yksi lahtelaisen päiväkodin johtaja innostuikin lähtemään yhteistyöhön tämän teeman ympärillä. Näin opinnäytetyöni aihe alkoi tarkentua. Lasten aggressiivisuuden syitä en halunnut syvemmin selvittää vaan opinnäytetyöni aihe fokusoitui enemmänkin siihen, miten uhkaavasti käyttäytyvän lapsen toimintaan päiväkodissa puututaan ja millaisia työmenetelmiä hänen kanssaan käytetään. Yhteistyöpäiväkodilla oli tällaiselle selvitykselle tarvetta, sillä siellä oli huomattu kasvattajien erilaiset menettelytavat ja keinot uhkaavasti käyttäytyvien lasten kanssa työskenneltäessä. Selvityksen avulla yhteistyöpäiväkodin on tarkoitus luoda yhtenäisemmät linjat työskentelyyn.

5.2 Toimeksiantajan kuvaus

Toimeksiantajana ja tutkimusluvan myöntäjänä opinnäytetyölleni on Lahden varhaiskasvatuspalvelut (Toimeksiantosopimus, liite 1; Tutkimuslupa, liite 2). Valmis ja hyväksytty opinnäytetyö toimitetaan Lahden varhaiskasvatuspalveluille sekä yhteistyöpäiväkodille.

Opinnäytetyön haastatteluaineiston keruu tapahtui eräessä lahtelaisessa päiväkodissa. Päiväkodissa on viisi osastoa ja hoitopaikkoja päiväkodissa on 90 lapselle. (Lahden kaupunki 2015a.) Yhteistyökumppanina toimineen päiväkodin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman (2015) mukaan päiväkodin toimintaa ohjaavia arvoja ovat suvaitsevaisuus, empatia, ihmisarvostus, luonto, leikki, rehellisyys ja huumori. Arvot näkyvät päiväkodin arjessa moraalisten perusasioiden, kuten oikean ja väärän sekä totuuden ja valheen sekä näiden välisten suhteiden, opettamisessa. Leikin ja muun arjen toiminnan kautta lapset oppivat myös toisten ihmisten kunnioittamista ja huomioimista. Lapselle pyritään antamaan mahdollisuus omiin valintoihin ja päätöksentekoon turvallisissa tilanteissa. (Lahden kaupunki 2015b, 3, 11.)

Tutkimukseen osallistuneessa päiväkodissa vaalitaan turvallisen ilmapiirin luomista, jotta lapsella on tilaa ja mahdollisuuksia opetella tunteiden ilmaisua ja hallintaa. Päiväkodissa toimitaan pienryhmissä ja havainnoidaan lasten kehitystä ja toimintaa mahdollisimman varhaisen tuen mahdollistamiseksi tarvittaessa. Alueella työskentelee kiertävä erityislastentarhanopettaja, joka vierailee päiväkodissa säännöllisesti tarjoten konsultointi- ja operatiivista apua tarvittaessa. (Lahden kaupunki 2015b, 11.)

5.3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa tietoa aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa päiväkodissa tehtävästä työstä. Tarkoituksena oli kerätä yhteistyöpäiväkodille erilaisia näkökulmia ja toimintatapoja uhkaavasti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelystä. Yhteistyöpäiväkodin henkilökunnan on opinnäyte-

työn pohjalta tarkoitus kehittää päiväkodille yhteinen, johdonmukainen tapa toimia aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa.

Tutkimuskysymykset, jotka on muotoiltu yhdessä yhteistyöpäiväkodin edustajan kanssa, ovat seuraavat:

Pääkysymys:

- Millaisia kokemuksia ja näkemyksiä työntekijöillä on aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelystä päiväkodissa?

Pääkysymystä tarkentavat alakysymykset:

- Millaisia kokemuksia ja näkemyksiä työntekijöillä on aggressiivisesti käyttäytyvien lasten toimintaan puuttumisesta?
- Millaisia ajatuksia työntekijöillä on oman koulutuksensa riittävydestä suhteessa työn vaatimukseen?
- Millaisia tunteita ja ajatuksia uhkaavasti käyttäytyvien lasten kanssa työskenteleminen henkilökunnassa herättää?

5.4 Laadullinen tutkimus

Lähtökohtana laadulliselle tutkimukselle on ihmisen todellisen elämän kuvaaminen. Ihmisen elämän tapahtumat muovaavat toinen toisiaan, jolloin elämän moninaisen todellisuuden pilkkominen osiksi ja osien tarkastelu irrallisina, ei ole mielekästä. Laadullisella tutkimuksella kohdetta pyritäänkin tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

Laadullinen tutkimus on aina subjektiivista, sillä tutkijan omat arvot ja esiymmärrys ilmiöstä vaikuttavat siihen, miten hän pyrkii ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Tutkimuksen tulos ei olekaan siis universaali totuus vaan aina tutkijan tulkinna tutkittavasta aiheesta. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus ei ole testata aiemmin luotuja hypoteeseja vaan löytää ilmiöstä tutkimuksen ja aineiston yksityiskohtaisen tarkastelun kautta jotakin uutta. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 164.) Laadullisella tutkimuksella pyritään esimerkiksi kuvaamaan jotain ilmiötä tai ymmärtämään tiettyä toimintaa. Näin ollen on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerä-

tään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä tai asiasta mahdollisimman paljon tai että heillä on kokemusta tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 87–88.)

Koin luontevaksi valita tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimuksen opinnäytetyön aiheen perusteella. Tarkoituksena oli selvittää yhden päiväkodin henkilökunnan kokemuksia ja näkemyksiä sekä tuoda esiin heidän ajatuksiaan aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa tehtävästä työstä. Tutkimusotteen valintaan vaikutti myös ennakkotieto, jonka mukaan yhteistyöpäiväkodin henkilöstöllä on paljon kokemusta aggressiivisesti käyttäytyvistä lapsista.

5.5 Aineiston keruutapana teemahaastattelu

Tuomen & Sarajärven (2002) mukaan teemahaastattelu etenee etukäteen sovitujen keskeisten teemojen ja niitä tarkentavien kysymysten varassa. Haastattelijä varmistaa, että etukäteen päätetyt teema-alueet käydään läpi jokaisen haastateltavan kanssa. Teemahaastattelussa korostuu ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset. Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuskysymyksiin, jolloin etukäteen suunnitellut teemat liittyvät kiinteästi tutkimuksen viitekehukseen eli siihen, mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77–78.)

Valitsin aineiston keruutavaksi teemahaastattelun, sillä koin sen antavan vastaajille mahdollisuuden kertoa ajatuksistaan ja kokemuksistaan vapaammin tiettyjen teemojen ympärillä. Strukturoidut kysymykset olisivat sitoneet mielestäni vastaajia liikaa jolloin jokin tärkeä asia olisi voinut jäädä huomaamatta. Haastattelun teemat muotoutuivat tutkimuskysymysten ympärille. Teemahaastattelurungon laatimisessa tein yhteistyötä yhteistyöpäiväkodin edustajan kanssa. Yhteistyön tarkoituksena oli varmistaa, että yhteistyöpäiväkotona pystyy hyödyntämään opinnäytetyötä tulevaisuudessa. Teemahaastattelurunko on esitetty liitteessä 3.

Lähetin tutkimukseen osallistuvaan päiväkotiin haastatteluihin liittyvän saatekirjeen, suostumuslomakkeet (Saatekirje ja suostumuslomake, liite 4) sekä haas-

tattelun teemat lokakuussa 2015. Päiväkodin johtaja välitti nämä työntekijöille, joista seitsemän ilmoittautui vapaaehtoiseksi haastatteluun. Ennen sovittuja haastatteluja tein yhden testihaastattelun, jossa tarkastin äänitysvälineiden ja teemahaastattelurungon toimivuutta. Testihaastattelun perusteella muokkasin vielä apukysymyksiäni varsinaisia haastatteluja varten.

Nauhoitetut haastattelut toteutin yhteistyöpäiväkodilla 16.11. ja 17.11.2015. Yksi seitsemästä etukäteen ilmoittautuneista haastateltavista ei päässyt paikalle; haastatteluja kertyi siis kuusi. Haastateltavina olivat kolme lastentarhanopettajaa, päivähoitaja sekä kaksi lastenhoitajaa. Haastattelujen pituudet vaihtelivat 35 minuutista 70 minuuttiin. Haastatteluun osallistuneiden työntekijöiden anonymitettä pyrin vaalimaan siten, etten tuloksissa käyttänyt heidän ammattinimikkeitään. Lisäksi arvoisin työntekijöille numerot, joita käytin tuloksissa esiteityissä sitaateissa; näin myöskään haastattelujärjestys ei paljastu.

Hirsjärven ym. (2009, 192) mukaan haastattelu on aineiston keruumenetelmänä joustava, sillä haastattelija voi pyytää vastauksiin perusteluja ja selvennyksiä, palata takaisin jo läpikäytyihin aiheisiin tai esittää lisäkysymyksiä haastattelun edetessä. Haastattelut etenivät ennalta sovittujen teemojen mukaisesti, joskaan ei kronologisesti teemahaastattelurungon mukaan. Haastateltavien välillä oli eroa siinä, mikä teema puhututti ketäkin eniten. Voidaankin sanoa, että teemojen painotuksissa oli selkeitä eroja. Kaikkien haastateltavien kanssa käytiin kuitenkin jokainen teema läpi.

5.6 Aineiston käsittely ja sisällönanalyysi teemoittelemalla

Aineiston analyysin vaiheet ovat haastattelujen kuunteleminen ja niiden aukikirjoittaminen (litteroiminen), aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely eli klusterointi alaluokiksi, yläluokkien muodostaminen samankaltaisista alaluokista sekä kokoavan käsitteen muodostaminen yläluokista (Tuomi & Sarajärvi 2003, 110–111). Hirsjärven ym. (2009, 223) mukaan aineiston analyysivaiheessa tutkijalle selviää, millaisia vastauksia hän on saanut tutkimuskysymyksiinsä tai -

ongelmiinsa. Tämän vuoksi tutkijan onkin tärkeää valita sellainen analyysitapa, joka tuo vastaukset parhaiten esiin.

Kerätystä aineistosta on siis analysointia varten eroteltava tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset asiat. Aineiston jäsentämisessä voikin käyttää esimerkiksi teemahaastattelun teemoja. Tällainen teemoittelu mahdollistaa tiedon poimimisen siten, että aineistosta saadaan erotettua tutkimuskysymysten kannalta oleellinen tieto. Näin aineistosta saadaan kokoelma erilaisia vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Eskola & Suoranta 2000, 151–152, 174–175, 178.) Tässä opinnäytetyössä olen analysoinut aineiston teemoittelemalla. Teemoittelussa käytin apuna tutkimuksen pääkysymystä tarkentavia alakysymyksiä.

Tämän opinnäytetyön aineisto koostui nauhoitetuista haastatteluista, joten aineiston käsittelyn aloitin litteroinnilla. Haastattelunauhoituksia oli yhteensä lähes viisi tuntia, litteroitua aineistoa kertyi 48 sivua (Arial 12 -fontti, riviväli 1,5). Litteroinnin jälkeen luin aineistoa huolellisesti useita kertoja läpi, jonka jälkeen ryhdyin merkitsemään eri väreillä aineistossa esiintyneitä vastauksia alakysymyksiin.

Värimerkintöjen jälkeen aloin jäsentellä samalla värillä merkityjä sitaatteja yhteen. Huomasin kuitenkin, että haastateltavat olivat kertoneet paljon sellaisia asioita, jotka eivät suoraan kuuluneet minkään tutkimuskysymyksen alle, mutta joita he itse pitivät merkityksellisinä. Esimerkiksi lapsen aggressiiviseen toimintaan puuttumisen keinoina nähtiin paitsi työntekijän meneminen uhkaavaan tilanteeseen myös ennaltaehkäisevä työ ja tilanteen jälkeinen toiminta. Näin keräsin aineistosta myös ”värittömiä” sitaatteja mukaan analyysiin. Huomasin myös, että haastattelutilanteessa keskustelu oli polveillut usein niin, että vastauksia eri tutkimuskysymyksiin löytyi koko haastattelun ”matkalta”. Esimerkiksi puhuttaessa työntekijöiden tunteista, saatoin löytää vastauksia myös siihen, kuinka uhkaavasti käyttäytyvän lapsen toimintaan puututaan. Osa sitaateista vastasi myös useampaan tutkimuskysymykseen.

Sitaattien värikoodauksen jälkeen pelkistin suorat lainaukset ja pyrin siten kiitteyttämään lainauksen keskeisimmän sisällön. Tuomen ja Sarajärven (2003,

113) mukaan pelkistettyjen ilmausten klusterointi eli luokittelu ryhmiin tiivistää aineistoa ja luo alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Pelkistetyt lainaukset jaoin ryhmiin niiden aihealueen mukaan. Tässä vaiheessa ryhmiä oli pitkälti toistakymmentä. Yhdistelemällä pelkistetyistä lainauksista koottuja ryhmiä sain muodostettua kahdeksan alateemaa.

Analyysi jatkui siten, että aineiston alateemoihin jakamisen jälkeen liitin yhtenevät alateemat ryhmiksi. Ryhmittelyssä käytin apuna tutkimukselle asettamiani alakysymyksiä. Analyysin tässä vaiheessa huomasin, kuinka haastateltavien kertomat asiat kietoutuivat isommiksi kokonaisuuksiksi. Huomasin myös, että alakysymyksiin liittyviä vastauksia oli myös annettu erilaisista tarkastelukulmista; muun muassa haastateltavien henkilökohtaisista työtilanteista katsottuna, erilaisten työpaikkojen näkökulmista, yhteiskunnallisesta näkökulmasta sekä ”ideaalinäkökulmasta”. Ensin käytin yläteemojen muodostamisessa apuna asettamiani alatutkimuskysymyksiä. Halusin kuitenkin vielä tarkentaa yläteemoja aineiston perusteella. Näin yläteemoiksi koko aineistosta muodostuivat aggressiivisen käyttäytymisen pysäyttäminen ja tilanteen hoitaminen, keinoja aggressiivisen käyttäytymisen vähentämiseksi, työntekijöiden ajatuksia omasta osamisestaan ja sen tukemisesta sekä työntekijöiden tunteet.

Lopuksi muodostin yläteemoista kokoavan käsitteen, joka on päiväkodin työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelystä. Kokoava käsite, eli koko aineistosta saatu tieto, vastaa hyvin alkuperäiseen tutkimuksen pääkysymykseen. Kuviossa 1 (s. 30) on esitetty aineiston teemoittelua. Esimerkki analyysipolusta on liitteessä 5.

Kokoava käsite	Päiväkodin työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelystä			
				
Yläteemat	Aggressiivisen käyttäytymisen pysäyttäminen ja tilanteen hoitaminen	Keinoja aggressiivisen käyttäytymisen vähentämiseksi	Työntekijöiden ajatuksia omasta osaamisestaan ja sen tukemisesta	Työntekijöiden tunteet
				
Alateema	Uhkaavan toiminnan pysäyttäminen	Huomioitavaa lapsen ohjauksessa	Peruskoulutuksen riittävyys ja lisäkoulutuksen tarve	Työskentelyn ilot ja surut
Alateema	Toiminta tilanteen jälkeen	Ennakointi ja kannustaminen	Työntekijöiden toiveita osaamisensa kartuttamiseksi	Työntekijöiden omien tunteiden käsittely

Kuvio 1. Aineiston teemoittelu

Tuloksissa kuvataan Tuomen ja Sarajärven (2003, 115) mukaan empiiristä aineistoa kuvaavat teemat sekä luokittelujen pohjalta muodostuneita käsitteitä ja niiden sisältöjä. Seuraavassa luvussa esittelen työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä lapsen aggressiivisen käyttäytymisen pysäyttämisestä ja tilanteen hoitamisesta, keinoja aggressiivisen käyttäytymisen vähentämiseksi, työntekijöiden ajatuksia omasta osaamisestaan ja sen tukemisesta sekä työntekijöiden tunteista. Tuon tuloksissa esille suoria lainauksia haastatteluaineistosta; tämän tarkoituksena on tukea tulosten luotettavuutta ja tuoda työntekijöiden näkemysten ja kokemusten moniäänisyys paremmin esiin.

6 Tulokset

6.1 Aggressiivisen käyttäytymisen pysäyttäminen ja tilanteen hoitaminen

Kaikkien haastateltavien mielestä aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen uhkaavan toiminnan pysäyttämisessä paras ja ensimmäinen keino on puhe sekä siihen yhdistetty katsekontakti. Asettumalla lapsen tasolle ja rauhallisesti puhumalla sekä tilannetta selvittämällä oli haastateltavien mukaan selvitty monesta ristiriitatilanteesta ilman, että lapsen käyttäytyminen olisi edennyt fyysiseen ag-

gressiivisuuteen. Haastateltavat pyrkivät puheellaan paitsi rauhoittamaan lasta, myös osoittamaan ymmärrystä lapsen suuttumuksesta. Puheella pyritään myös auttamaan lasta hillitsemään itsensä. Haastateltavat kertoivat, että pienemmille lapsille toiminnan pysäyttämiseksi saattaa riittää pelkkä kieltäminenkin.

Monesti mä menen sit sen lapsen tasolle ja yritän kattoo sen silmiin ja pysäyttää se laps siihen tilanteeseen, et "Nyt loppu, nyt rauhotutaan". (Työntekijä 6)

Osa haastateltavista kertoi, kuinka tärkeää olisi tukea lapsen omaa valintaa sellaisissa tilanteissa, joissa on vaarana, että lapsi alkaa käyttäytyä fyysisesti aggressiivisesti. Lapsen omaa valintaa voi haastateltavien mukaan tukea kannustamalla ja muistuttamalla lasta siitä, että hän itse pystyy päättämään omasta toiminnastaan.

Ja sit näitä: "Sä oot sun nyrkkies, sä oot sun jalkojes kunkku tai kuningat, sä päätät ja sä komennat niitä!". (Työntekijä 3)

Haastatteluissa ilmeni, että kaikille lapsille pelkkä puhe ei riitä aggressiivisen toiminnan pysäyttämiseksi. Haastateltavat kertoivat, että usein uhkaavasti käyttäytyvä lapsi poistetaan siitä tilasta tai tilanteesta, jossa hän alun perin oli aggressiivisen käyttäytymisen alkaessa. Lapsia on ohjattu kädestä pitäen toisaalle tai joskus myös kannettu toiseen tilaan rauhoittumaan. Neljä haastateltavista kuitenkin piti lapsen siirtämistä pois lapsiryhmästä kaksijakoisena toimenpiteenä. Toisaalta muualla rauhoittuminen saattaa olla paikallaan, mikäli muut lapset ovat vaarassa. Toisaalta pohdittiin sitä, kuinka ryhmätyö-, vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja voidaan edes harjoitella, jos lapsi viedään aina konfliktitilanteesta pois.

Pienemmillä lapsilla syliin nostamista ja lapsen mielenkiinnon suuntaamista toisaalle voidaan myös pitää fyysisenä väliintulona lapsen toiminnan pysäyttämiseksi. Vain yksi haastateltavista kertoi tarjonneensa lapselle fyysisen keinon raivonsa ja pahan olonsa purkamiseksi:

Niin mä tein sellasen tyynyn sille. – – Aina kun tuli paha olo niin mä hain sen tyynyn ja sanoin, et "Nyt sä saat lyödä tätä tyynyä niin kovaa, et se paha olo lähtee pois". (Työntekijä 5)

Eniten haastateltavat kertoivat kiinnipitotilanteista, lapsen rauhoittamisesta holding-otteessa. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että holding on viimeinen keino lapsen toiminnan rajoittamisessa. He kokivat holdingin kuitenkin hyvänä keinona rauhoittaa lasta silloin, kun puhe ja muut pehmeämmät keinot eivät auta. Holdingin katsottiin olevan myös hyvä keino taata sekä aggressiivisen lapsen oma turvallisuus että muiden lasten turvallisuus.

Haastateltavilla oli kuitenkin erilaisia ajatuksia siitä, miten holding-tilanne etenee. Toiset työntekijät pyrkivät siirtämään lapsen ensin toiseen tilaan tai poistamaan muun ryhmän tilasta, jossa yksi lapsista on holding-otteessa. Toiset taas kertoivat, että holding-tilanne tulee heidän mielestään hoitaa siinä, missä lapsi milloinkin on poistamatta muuta ryhmä tai toisia lapsia pois. Kaksi haastateltavaa piti hyvänä asiana sitä, että muut lapset näkevät tilanteen ja sen, kuinka aikuinen turvaa ja rauhoittaa tilanteen.

Holding-tilanteessa, niin et sä ehkä voi viedä sitä lasta muualle siitä, ku lapset saa voimaa siinä tilanteessa. Ja se herättää sit toisissa lapsissa huolta ja osa saattaa pelätä, jos riehua viedään pois. (Työntekijä 6)

Kaikki haastateltavat kertoivat käyvänsä aggressiivisesti käyttäytyneen lapsen kanssa läpi tapahtunutta tilannetta keskustelemalla. Yksi haastateltavista kertoi käyttävänsä apuna myös kuvia tilanteen selvittämisessä. Keskustelujen tarkoituksena on haastateltavien mukaan auttaa lasta ymmärtämään omia tunteitaan, mutta myös kasvattajien toimintaa tilanteessa. Lisäksi keskusteluilla pyritään ohjaamaan lasta käyttämään parempia keinoja tunteidensa näyttämiseen seuraavien konfliktien varalta.

Holding-tilanteiden jälkeisessä toiminnassa haastateltavat korostivat sitä, että lapsen rentouduttua ja rauhoituttua sylissä, on tapahtuman selvittämisen vuoro. Sylistä ei kuitenkaan siirrytä suoraan keskusteluun vaan lapsi saa ensin halutessaan olla aikuisen sylissä omasta tahdostaan.

Sit ku lapsi on pidetty ja rauhotettu, ni sit vielä halataan ja annetaan sille lapselle mahdollisuus olla siinä pehmeessä, hellässäkin otteessa. – – Ei jätetä sitä siihen sen raivon jälkeen niinku tyhjän päälle. (Työntekijä 4)

Haastateltavat kertoivat myös käytännöstä, jonka mukaan jokainen holding-tilanne kirjataan aina lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lisäksi holding-tilanteesta kerrotaan aina lapsen vanhemmille. Myös muiden lasten kanssa tapahtunutta tilannetta saatetaan käydä läpi. Osa haastateltavista kertoi, että ryhmän muille lapsille voidaan selvittää, miksi aggressiivisesti käyttäytynyt lapsi oli suuttunut tai minkä vuoksi aikuinen oli ottanut lapsen syliin. Haastatteluista kävi kuitenkin ilmi, että jokainen kasvattaja huomioi muut lapset tilanteen jälkeen eri tavoin riippuen siitä, mitä on tapahtunut, vaikuttavatko muut lapset esimerkiksi pelokkailta tai kysyvätkö he tapahtuneesta.

6.2 Keinoja aggressiivisen käyttäytymisen vähentämiseksi

Kaikki haastateltavat kokivat erityisen tärkeänä sen, että työntekijä pysyy rauhallisena toimiessaan aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa. Myös johdonmukaista toimintaa ja ohjauksen napakkuutta pidettiin tärkeänä osana uhkaavasti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelyä. Moni haastateltavista kertoi, että uhkaavissakin tilanteissa on pystyttävä arvioimaan tilannetta ja toimimaan arvionsa mukaan niin, ettei menetä malttiaan tai näytä omia tunteitaan. Lisäksi yksi haastateltavista arvioi, että työntekijän oma toiminta saattaa jopa provosoida lasta käyttäytymään aggressiivisesti.

Ja tästä on siis puhuttu, että ei tarte aina sanoo samoja asioita. Tää on tätä meidän omaa maneeria, et "Pese sitte kädet kunnolla!". So what?
 – – Se sai kilarit heti se kundi ja rupes huutaa "Vittusaatanakissanpissil!". Ja tää aikuine saa sitte siitä hikirit ja "Kuule, nyt ei tollasia sanoja!"
 – – Et jos me lähetään sille linjalle, että "Kuule, mulle et ala!", ni me hirveesti provosoidaan oikeesti ite näitä lapsia, mä väitän näin.
 (Työntekijä 3)

Haastatteluissa tuli ilmi myös eroavaisuuksia siinä, missä vaiheessa työntekijän tulisi puuttua lasten välisiin kahnauksiin. Haastateltavat kertoivat, että osa työntekijöistä antaa tilanteiden mennä paljon pidemmälle kuin toiset. Tämä herätti haastateltavissa epätietoisuutta siitä, onko heidän oma toimintatapansa oikea. Toisaalta haastateltavat kertoivat ymmärtävänsä kasvattajien erilaiset toimintatavat, sillä heidän mukaansa työtä tehdään ennen kaikkea persoonalla, kukin

omalla tyylillään. Haastateltavat kokivat kuitenkin erittäin tärkeäksi sen, että kasvattajilla olisi yhtenäiset, yhdessä sovitut linjat tässä asiassa.

Joku saattaa antaa tilanteiden mennä lasten välillä paljon pidemmälle. –
– Että itestä tuntuu et pitäs laittaa piste ja lopettaa lasten nahina siinä.
Mut jokainenha sitä työtä tekee sit omalla tyylillään ja persoonallaan ku
olis sit sovittujen rajojen puitteissa. (Työntekijä 6)

Haastateltavat pitivät merkittävänä keinona aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelyssä tilanteiden ennakoointia. Ennakoinnin nähtiin vähentävän aggressiivisuutta huomattavasti. Haastateltavat kertoivat, että esimerkiksi toiminnasta toiseen siirryttäessä lasta voidaan valmistella etukäteen siihen, mitä seuraavaksi tapahtuu.

Ennakointina työntekijät pitivät myös pienryhmätoimintaa, joka koettiin erittäin toimivaksi käytännöksi varsinkin silloin, jos ryhmässä on erityistä tukea kaipaavia lapsia. Ennakoivina toimenpiteinä haastateltavat kertoivat käyttävänsä myös toiminnan eriyttämistä ja porrastamista, erikseen lapselle räätälöityjä toimintatapoja sekä sitä, että he pysyttelevät mahdollisimman lähellä lasta päivän toiminoissa. Lisäksi työntekijät ottavat toiminnan suunnittelussa huomioon lasten väliset henkilökemiat ja ystävyyssuhteet mahdollisuuksien mukaan.

Sellasia ratkasuja, et aamupäiväulkoilu on ollu eri aikaan, kun se oli mahdoton tehtävä koko jengille. (Työntekijä 3)

Erytisluvalla, ku hän ei kestäny yksinkertasesti odottaa vaikka ruokailuu, niin hän sai ottaa lehden ja kattoo sitä. (Työntekijä 1)

Kaksi haastateltavista nosti esiin kokemansa ongelman ennakoinnissa ja erityisjärjestelyjen toteutuksessa. He kokivat, että päiväkodissa aggressiivisesti käyttäytyvien lasten huomioiminen päivähoidon ja varhaiskasvatuksen toiminnoissa onnistuu, mutta se vaatisi enemmän resursseja, kuten avustajia. Yksi haastateltavista nosti esiin myös ennakointiin liittyvän epäkohdan, jossa hän viittaa lapsen siirtymiseen päiväkodista koulumaailmaan:

Me ”curlataan” näijen lasten kanssa hemmetisti täällä päiväkodissa. Me pystytään järjestämään pienryhmätoimintaa, me pystytään laittamaan jatkuvasti kontrollin alaisena niin et siirtymävaiheet on kontrollin alaise-

na. Elikkä aikuinen on läsnä naulakolla ja ulkoiluissa ja aina on tädin valvova silmä. – – Mä oon monesti miettiny sitä, että ennaltaehkääns me täällä niin paljon, et sit jotkut lapset räjähtää käsiin ekalla. (Työntekijä 3)

Ennakoivana toimintana voidaan nähdä myös ryhmätyötaitojen, tunnetaitojen ja vuorovaikutustaitojen opettaminen ja ohjaaminen päiväkodissa. Haastateltavat kertoivat käyttävänsä työssään varsinkin satuja ja leikkejä, joiden avulla lapset voivat harjaannuttaa edellä mainittuja taitoja. Tunnetyöskentelyn nähtiin olevan osa päiväkodissa tehtävää työtä ja sitä toteutettiin useimmiten pienryhmissä käyttäen työskentelyn apuna muun muassa satuja, tunnekortteja ja peiliä. Kaikki haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että usein aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa tunteista ja tunteiden purkamisesta puhuminen unohtuu lapsella, kun hän joutuu ristiriitatilanteeseen.

Ku puhutaan vaikka ryhmässä, niin osaavat ja käsittävät mistä puhutaan. Mutta, kun se tilanne tulee taas, niin päässä ehkä sumenee, niin sit eivät pysty hallitse itseen kukaan vaik tietävät nää asiat. (Työntekijä 6)

Ennakoivan toiminnan rinnalle kaikki haastateltavat nostivat kannustamisen ja positiivisen lähestymistavan lapsen toiminnan ohjaamisessa. Kiitos ja kehut tulivat haastateltavien mielestä lapsen aggressiivisen käyttäytymisen vähentymistä huomattavasti. Lasten kannustaminen oli myös sanatonta; haastateltavat kertoivat, että peukaloiden ylös nostaminen, ”tsemppaava katse” ja nyökyttely toimivat myös lapsen toiminnan ohjaamisessa. Kaikki työntekijät kokivat tärkeäksi myös sen, että lapsen tulee saada tuntea olevansa hyväksytty ja pidetty, vaikka hänen käyttäytymisensä ei hyväksyttävää olisikaan.

Kun sä saat siihen lapsen katsekontaktin ja sä nostat omat peukkus pystyyn etkä sano mitään vaan tuijotat sitä lasta, hymyilet, pidät peukkuja ja näytät niinku – – ”Sä voitat nyt ittes just”. (Työntekijä 3)

Kaksi haastateltavaa kertoi ottavansa koko lapsiryhmän mukaan positiivisten asioiden esiintuomiseen; he kokivat, että lasten vertaisten huomioiden positiivisesta käyttäytymisestä edistivät toivotunlaisen käytöksen lisääntymistä. Ryhmän mukaan ottamista kannustamiseen haastateltavat perustelivat myös sillä, että usein lapsiryhmässä jokaisella lapsella on jokin asia, jossa he kaipaavat tukea.

Näin ollen aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kannustaminen toivotun käyttäytymisen saavuttamiseksi on vain yksi asia muiden joukossa. Kaikkia lapsia kannustetaan tasapuolisesti.

6.3 Työntekijöiden ajatuksia omasta osaamisestaan ja sen tukemisesta

Kaikilla haastateltavilla oli jo yli vuosikymmen, monella jopa useampi vuosikymmen, peruskoulutuksensa (lastentarhanopettaja/lastenhoitaja/päivähoitaja) päättämisestä. Haastateltavat kertoivat, että heidän kokemuksensa mukaan lapsiaines on muuttunut vaativammaksi vuosien aikana. Neljä haastateltavaa koki, että heidän peruskoulutuksestaan saamansa tieto ja taito eivät vastaa aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa tehtävän työn vaatimuksia. Kaksi haastateltavista kertoi peruskoulutuksensa olevan vankkana pohjana päiväkotityössä, myös uhkaavasti käyttäytyvien lasten kanssa työskenneltäessä. Kaikki haastateltavat kuitenkin kertoivat, että eniten osaamista aggressiivisten lasten kanssa työskentelyyn he olivat saaneet työkokemuksena kautta.

Se tulee itestään se reaktio. Ja ehkä sit ku on tätä työtä näin kauan tehny, niin on niitä tilanteita nähny, niin on näkemästään oppinu jo jotain. Ja sit tää mun koulutus, niin se ehkä tuo sellasta lisäpontta. Mut kai se toiminta tulee luonnostaan tuolta jostain takaraivosta, että rauhoita tämä lapsi. (Työntekijä 5)

Lisäkoulutustarpeesta kysyttäessä haastateltavat toivoivat saavansa lisää konkreettisia vinkkejä arkeen sekä päivitettyä tietoa aggressiivisen lapsen kanssa työskentelystä. Kaikki haastateltavat kertoivat, että tällä hetkellä vinkkejä ja menetelmiä työhön he saavat työtovereilta, kiertävältä erityislastentarhanopettajalta tai päivähoidon psykologilta tarvittaessa. Kaksi haastateltavaa piti lisäkoulutusta toivottavana myös siksi, että työntekijöiden erilaiset tiedot varsinkin holding-tilanteiden hoitamisessa saattavat aiheuttaa ristiriitoja työntekijöiden välille. Lisäksi kaksi haastateltavaa toivoi lisäkoulutusta, koska he olivat huomanneet joidenkin työntekijöiden välttelevän aggressiivisesti käyttäytyvää lasta. Lisäkoulusta toivottiin, jotta tieto toimivista käytännöistä lisääntyisi ja rohkeus puuttua karttuisi.

Että kun tietävät, että sieltä voi tulla raivareita ni välttelevät. Et joku kaihtaa ja väistelee viimeseen asti aggressiivisen lapsen kohtaamista. –
– Et onko joku pelko siinä takana vai eikö vaan osata? (Työntekijä 4)

Haastateltavat kertoivat saavansa vinkkejä ja tietoa aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelyyn ensisijaisesti työkavereiltaan. Myös lapsen vanhemmilta, kiertävältä erityislastentarhaopettajalta, päivähoidon psykologilta, kasvatus- ja perheneuvolasta ja lapsen edellisestä hoitopaikasta oli kysytty apua lapsen kanssa työskentelyyn. Tärkeänä haastateltavat pitivät sitä, että päiväkodissa järjestetään pedagogisia palavereja, joissa voidaan käsitellä haasteellisia tilanteita ja pohtia yhdessä ratkaisuja.

Pitäähän se olla niin, että ku on hirvee läjä tässä tätä ammattitaitoo ja meilläki ku on näitä, ketkä on pitkään tehny töitä. Ni kyllä sielt aina löytyy jotain vinkkejä tai joku näppärä hyvä nopea juttu, millä voi puuttua siihen tilanteeseen. (Työntekijä 4)

Haastateltavat kertoivat, että työtiimeissä on sovittuja käytäntöjä siitä, kuinka uhkaavasti käyttäytyvien lasten kanssa ryhmässä toimitaan. Moni haastateltava toivoi kuitenkin päiväkodille yhtenäistä ohjeistusta siitä, miten aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa tulisi menetellä. Toisaalta haastateltavat kokivat, että jokainen lapsi on yksilö, jolloin toiminnankin tulisi olla yksilöllistä huomioiden lapsen tarpeet, temperamentti ja persoona. Kuitenkin monet haastateltavat halusivat yhteisesti sovitut käytännöt lapsen aggressiivisen toiminnan pysäyttämiseksi – ohjeistuksen katsottiin helpottavan puuttumista ja ohjaavan kasvat-tajia johdonmukaisempaan työskentelyyn yli lapsiryhmärajojen.

Kyllä se helpottais kaikkien työntekijöitten oloa, että ois sellai sovittu malli. – – Ehkä meillä on jo se sellanen yhtenäinen linja, mutta se ei lue missään. Et sit se yhtenäisyys uusien ja vaikka sijaisten kanssa ei ehkä toimi. (Työntekijä 1)

Yhteinen linja joo. – – Tai no tommoset pitää tehdä lapskohtasesti, ku lapset on ihan erilaisia. Että ei kaikkien kanssa voi samalla tavalla aina tehdä. Mutta yhteiset säännöt pitää tietty olla, vaikka että millon puututaan. Mut että jokainen sellanen, joka todella käyttäytyy aggressiivisesti niin niillä on ne omat piirteensä, että mikä niitä auttaa siinä tilanteessa. (Työntekijä 6)

6.4 Työntekijöiden tunteet

Aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelyn haastateltavat kuvailivat olevan ennen kaikkea raskasta ja väsyttävää sekä henkisesti että fyysisesti. Rankaksi työskentely koettiin myös siksi, että haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa pitää olla koko ajan varuillaan ja valmiina toimimaan tarvittaessa. Moni haastateltavista oli kokenut työssään myös riittämättömyyden tai toivottomuuden tunnetta. Lisäksi koettiin turhautumista ja suuttumusta, varsinkin, jos lapsen kanssa työskentelyn ei katsottu edistyvän.

Työskentely herätti haastateltavissa myös surua; moni katsoi lasten joutuvat odottamaan oikeanlaista apua liian pitkään tai jäävän kokonaan ilman apua. Kaksi haastateltavaa tunsu surua myös lapsen jäädessä päiväkodissa ilman leikkitovereita puutteellisten sosiaalisten taitojensa takia. Pelkoakin oli kokenut kaksi työntekijää – he kertoivat pelkäävänsä itsensä satuttamista fyysisesti aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa.

Välillä tulee kyl sellanen toivottomuuskin, kun ei tiedä, että mikä ois se oikee tie sen lapsen kanssa. – – Ja sit se pelko, että pelottaa, jos se lapsi on tosi aggressiivinen ja saattaa vaikka lyödä aikuistakin. – – Niin pitäis suojella itteensä siinä. (Työntekijä1)

Välillä suututtaaki, että ”Eikö se ny vieläkään opi eikä usko?” ja ”Ainako pitää käydä kaks kyt kertaa päivässä nää samat asia?” (Työntekijä 4)

Moni haastateltava pohti varhaiskasvatuksen nykytilaa ja tulevaisuutta suhteessa lapsiin, jotka tarvitsevat tukea sosiaalisissa taidoissa, ryhmässä toimimisessa ja tunteiden käsittelyssä. Työntekijät olivat huolestuneita avun oikea-aikaisuudesta ja resurssien vähyydestä. Moni työntekijä koki, että säästöt, ryhmäkokojen suurentaminen ja lasten käyttäytymisongelmien lisääntyminen vaikeuttavat heidän mahdollisuuksiaan tehdä työnsä hyvin.

Mun mielestä pitäis olla niitä erityisryhmiä paljon, paljon enempi, että ei isoon ryhmään. Ja sit, jos laitetaan sit 24 lasta ryhmään ja koko ajan lisää, niin se ei vie kyllä yhtään eteenpäin. Sit on vielä vaikeempaa se työ ja se lapsen huomioiminen. Jää aina vähemmän aikaa niinku yhtä lasta kohti. (Työntekijä 6)

Kaikki haastateltavat kertoivat rankan työn olevan myös iloa tuottavaa ja palkitsevaa. Lasten edistysaskeleet kehityksessä ja aggression hallinnassa toivat haastateltaville onnen ja onnistumisen tunteita. Moni haastateltava kertoi myös, kuinka aggressiivisesti käyttäytyvään lapseen oli muodostunut työskentelyn aikana erityinen side, jonka myötä he tunsivat lähentyneensä lapsen kanssa. Haastateltavista kaksi kertoi, että usein haastavimmat lapset turvautuvat siihen aikuiseen, jonka kanssa he eniten ”taistelevat”. Haastateltavat ottivat lasten turvautumisen heihin luottauksenosoituksena ja kokivat saavansa luottamuksesta lisää voimia työhön. Jo koulutielle saatettuja tai ryhmästä muuten pois siirtyneitä lapsia muisteltiin lämmöllä. Haastateltavat kokivat oppineensa heiltä paljon ja osa kertoi myös kaipaavansa heitä.

Että mitä enemmän sä teet jonku kanssa työtä, ni sit sä kiinnyt siihen ihmiseen ihan hirveesti. Ne vetoaa tunteisiin ehkä eniten ja sitten heijät muistaa kaikista parhaiten. Ja nyt ku mä nään tätä kaveria tuolla ulkona, ni hän tulee ja halaa ja pistää pään tohon kylkeen. Et ehkä se sit on ollu kuitenkin molemminpuolista vaikka välillä tuntu, että on tosi inhottava ku joutuu rajottaa ja olee sillee tiukka. (Työntekijä 2)

Haastatteluista kävi ilmi, että työssä herääviä tunteita käsitellään hyvin monin eri tavoin. Osa työntekijöistä koki purkavansa ja käsittelevänsä tunteitaan parhaiten vapaa-ajalla liikkumalla ja siirtämällä ajatuksensa pois työasioista esimerkiksi harrastusten ja perheen avulla. Vapaa-aika, harrastukset ja perhe koettiin tärkeiksi myös työn vastapainona, jaksamisen kannalta. Moni haastateltavista kertoi kokevansa osaksi ammatillisuutta sen, että työntekijä pystyy jättämään vaikeat tilanteet ja niissä heränneet tunteet työpaikalle. Tosin, useat haastateltavat kertoivat, että varsinkin kaikista haastavimmat tilanteet ja niihin liittyvien lasten asiat jäävät mieleen myös vapaa-ajalle.

Se yökausia miettiminen, ni sen välttely onnistuu nyt vuosi vuodelta paremmin. Mut sanon suoraan et vielä kymmenen vuotta sitte mä tarvitsin sen emerituspsykologin sanomaa mulle kerran, että ”Nyt sä teet niin, että kun sä lähdet tarhasta ja laitat portin kiinni perässäs, niin sä jätät sen lapsen ja sen pahan tilanteen ja sen ongelmat sinne. Koska sen asioita sä et voi auttaa muuten ku sillon, kun te olette päiväkodin tontilla sun työaikana.” (Työntekijä 3)

Kaikki haastateltavat kokivat voivansa puhua tunteistaan työyhteisössä esimerkiksi esimiehen tai oman työtiimin kanssa. Työyhteisön ja esimiehen tuki tui-

koissa tilanteissa koettiin merkittävänä. Haastateltavat kokivat myös, että omista tunteista puhuminen on työyhteisössä sallittua ja että he saavat vertaistuellista tukea tunteisiinsa työkavereilta. Moni kuitenkin toivoi, että esimerkiksi rankan konfliktitilanteen jälkeen olisi enemmän aikaa purkaa tapahtunutta ja tunteitaan joko esimiehen tai oman työtiimin kanssa.

Tää työyhteisö täällä on sellanen, et tääl voi työkavereille purkaa ja puhuu niistä. Ja sit voi tuoda tonne kahvipöytään sen ongelman jonku lapsen kanssa. – – Et kyllä tääl työyhteisössä uskaltaa sanoa ettei jää ihan yksinään niiden asioiden ja ajatusten kanssa. (Työntekijä 5)

Työnohjauskin mainittiin osana tunteiden käsittelyä, joskin haastateltavien mukaan työnohjausta on noin kahdesti vuodessa ja se on usein suunnattu muihin asioihin kuin tunteiden käsittelyyn. Suurimman osan mielestä työnohjausta tulisi olla paremmin saatavilla ja mielellään silloin, kun ryhmässä on sellainen lapsi, jonka kanssa työskentely tuntuu vaikuttavan negatiivisesti työntekijöiden työssäjaksamiseen. Kaksi haastateltavaa mainitsi tunteiden käsittelyn yhteydessä myös työterveyshuollon ja psykologin. Haastateltavien mielestä nämä tahot ovat hyvänä turvana työntekijälle, mikäli hänestä tuntuu, että työssä heränneet tunteet vaikuttavat työssäjaksamiseen heikentävästi. Kukaan haastateltavista ei kertonut itse käyttäneensä työterveyshuollon tai psykologin palveluja tunteiden käsittelyn tukena.

7 Pohdinta

7.1 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää yhden päiväkodin henkilökunnan kokemuksia ja näkemyksiä aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa tehtävästä työstä. Tarkoituksena oli tuottaa yhteistyöpäiväkodille koostettua tietoa juuri heidän henkilöstönsä ajatuksista ja näkemyksistä. Näin ollen tutkimuksellisessa osassa kerättyä tietoa ei voi yleistää. Tulosten ja seuraavaksi esiteltävien johtopäätösten perusteella yhteistyöpäiväkoti voi kuitenkin kehittää uhkaavasti käyttäytyvien lasten kanssa tehtävää työtä. Yhteistyöpäiväkoti voi työ-

yhteisönä tarkastella työntekijöiden yhteneviä ja eroavia näkemyksiä ja koostaa niistä yhtenäisen ohjeistuksen työskentelyyn.

Tuloksista selviää, että haastatteluihin osallistuneilla työntekijöillä oli paljon yhteneviä ajatuksia varsinkin lapsen aggressiiviseen käyttäytymiseen puuttumisessa. Tuloksissa on nähtävissä myös samankaltaisuutta Laineen & Seppäsen (2010) opinnäytetyön tuloksiin, joiden mukaan läsnäolo, sanoittaminen, tilan antaminen ja toiminta ovat toimivimmat käytännöt aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kohtaamisessa. Järviluoman ja Kurkelan (2010) opinnäytetyön tuloksissa ennakoiti nousi esiin aggressiivisuutta ennaltaehkäisevänä toimintamallina. Myös tämän opinnäytetyön tuloksissa ennakoiti nähtiin merkittävänä keinona vähentää aggressiivista käyttäytymistä.

Merkityksellisenä asiana lapsen aggressiivisen toiminnan pysäyttämisessä nähtiin työntekijän oma rauhallisuus lasta ohjatessa. Cacciatoren (2008, 58) mukaan aikuisen oman toiminnan tulisikin toimia mallina lapselle. Lisäksi Cacciatore (2008, 60) kirjoittaa, että lapsen emotionaalisen säätelyn tukemisessa aikuisen tehtävänä on ennen kaikkea nimetä lapsen tunteita. Tunteiden sanallistamisen kautta lapsi oppii tunnistamaan omat tunteensa. Tätä kautta tunteiden hallinta voi kehittyä. Samalla lapsi oppii arvostamaan itseään ja tunteitaan, kun hän näkee aikuisen kuuntelevan ja ymmärtävän häntä.

Tuloksista selviää, että työntekijät kokivat puheen sekä siihen yhdistetyn katsekontaktin olevan paras ja ensimmäinen keino pysäyttää lapsen aggressiivinen käyttäytyminen. Työntekijät pyrkivät selvittämään tilannetta asettumalla lapsen tasolle ja hakeutumalla katsekontaktiin. Puheella pyritään myös osoittamaan lapselle ymmärrystä hänen tunteistaan sekä siitä, miksi lapsi on suuttunut. Aikuisen sanalliseen osallistumiseen lasten välisissä kahnauksissa viittaa myös Heinämäki (2005, 46), jonka mukaan lapsi voi tarvita tukea sosiaaliseen vuorovaikutukseensa sekä tullakseen hyväksytyksi vertaisryhmässä ja voidakseen osallistua ikätovereidensa leikkeihin ja peleihin.

Holdingia eli sylissäpitoa työntekijät pitivät hyvänä keinona lapsen rauhoittamiseksi ja turvallisuuden takaamiseksi. Holding-otetta pidettiin kuitenkin viimei-

senä keinona puuttua lapsen käyttäytymiseen; se tulee kyseeseen vain silloin, kun puhe ei enää auta. Holding-tilanteen hoitamisesta ja etenemisestä työntekijöillä oli kuitenkin eriäviä näkemyksiä. Aurelan (1998, 83) mukaan koko henkilökunnan olisi kuitenkin hallittava kiinnipito- tai sylissäpito-hoidon (holding) periaatteet, tavoitteet ja käytännöt, jotta kiinnipitotilanne etenisi aina samalla tavalla riippumatta sitä käyttävästä työntekijästä.

Heinämäen (2004, 48) mukaan tuen järjestäminen lapselle edellyttää yleensä muutoksia työkäytänteisiin, aikatauluihin ja muihin järjestelyihin. Haastatellut työntekijät viittasivat näihin muutoksiin nimeämällä ennakkoinnin ja erityisjärjestelyt osaksi aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelyä. Toimintaa porrastetaan ja eriytetään, pienryhmätoiminnassa otetaan huomioon lasten tarpeet ja ryhmädynamiikka. Lisäksi saatetaan tehdä erityisjärjestelyjä lasten tarpeiden mukaan.

Kannustaminen ja positiivinen palaute lapselle nousivat tuloksissa vahvasti esiin lapsen käyttäytymisen ohjaamisessa. Pihlajan (2005, 226) mukaan aikuisen tuleekin korostaa kasvatuksessa lapsen itsetunnon vahvistamista ja positiivisen minäkäsityksen muodostamista kannustamalla ja ohjaamalla lasta itse huomaamaan vahvuutensa. Pihlajan ajatukset lapsen itsetunnon vahvistamisesta saavat tukea tämän opinnäytetyön tuloksista, joiden mukaan työntekijät kannustavat lapsia sekä sanallisesti että ilmeillä ja eleillä. Tuloksista ilmenee, että työntekijät pyrkivät myös näyttämään lapselle hänen olevan pidetty ja hyväksyty, vaikka hänellä onkin tuen tarvetta ja hänen käyttäytymisensä ei ole hyväksyttävää. Heinämäen (2005, 40) mukaan aikuisen positiivinen suhtautuminen lapseen vaikuttaakin vahvasti lapsen positiivisen minäkäsityksen muodostumiseen.

Tuloksista selviää, että työntekijät pyrkivät myös osallistamaan koko lapsiryhmää mukaan kannustamiseen. Keltikangas-Järvisen (2010, 229) mukaan tämän kaltainen sosiaalinen vahvistaminen tukee lapsen toivottua käyttäytymistä ja vähentää ei-toivottua toimintaa. Myös Laine & Neitola (2002, 108) viittaavat siihen, että kasvattajien tulisi huomioida toiminnassa ryhmädynaamiset tekijät, jottei aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi syrjäytyisi vertaisryhmässä. Tuloksissa on nähtävissä, että työntekijät pyrkivät vaikuttamaan lapsen käyttäytymiseen

myös ryhmädynaamisin keinoin esimerkiksi toimintojen porrastamisella, pienryhmätyöskentelyllä ja yhteisellä kannustamisella.

Väestöliiton kyselytutkimuksessa lastenhoitoalan ammattilaiset kokivat oman koulutuksensa olevan hyvänä pohjana lasten aggressioiden käsittelyssä (Riihonen 2013, 41). Tämän opinnäytetyön tulosten mukaan päiväkodin työntekijät kokivat oman peruskoulutuksensa olevan kuitenkin pääosin riittämätöntä aggressiivisten lasten kanssa työskentelyyn. Monilla työntekijöillä oli peruskoulutuksesta jo useita vuosikymmeniä ja he viittasivat vastauksissaan lapsiaineksen muuttumiseen entistä haastavammaksi. Heinämäki (2004) kirjoittaa lasten tuen tarpeen kasvusta – henkilöstön arvion mukaan tukea ja seurantaa tarvitsevia lapsia on lapsiryhmässä jopa neljästä viiteen. Henkilöstöllä tulisikin olla erityiskasvatuksellista perusosaamista sekä valmiutta tunnistaa ja soveltaa tietoa lapsen tarpeiden mukaan (Heinämäki 2004, 58–59, 61.)

Tuloksista ilmenee, että moni työntekijä tuntee osaamisensa olevan osittain riittämätöntä suhteessa työn vaatimukseen. Työntekijät kaipaisivat aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelyyn suunnattua lisäkoulutusta sekä konkreettisia vinkkejä arkeen. Tällä hetkellä työntekijät saavat tietoa ja keinoja haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelyyn eniten työkavereilta ja kiertävältä erityislastentarhanopettajalta. Työntekijät toivoivat yhtenäistä ohjeistusta siihen, kuinka lapsen aggressiiviseen käyttäytymiseen tulisi puuttua. He kuitenkin pohtivat yhtenäisen käytännön ja lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisen toiminnan yhtenevyyttä. Yksilöllisyyteen ja lapsen käyttäytymisen ongelmiin viittaa myös Greene (2008, 22), jonka mukaan tulistuvien, temperamentiltaan vaikeiden lasten kohdalla, tulisi pyrkiä ymmärtämään heidän käyttäytymistään ja turhautumisen syitä ja löytämään ymmärtämisen kautta toimivia menetelmiä aggression ja turhautumisen purkamiseksi.

Väestöliiton kyselytutkimuksen mukaan ammattikasvattajat kokivat kiukkua, turhautumista, suuttumusta ja ärsyyntymistä työskennellessään niiden lasten kanssa, joiden käytös ja ilmaisutyyli koettiin pysyväluonteisesti epäsoviviksi. (Riihonen 2013, 41.) Lapsen aggressiivinen käyttäytyminen nosti tämän opinnäytetyön tuloksissa samankaltaisia tunteita esiin. Vahvimmin esiin tuotiin työn

rankkuus, sekä henkinen että fyysinen. Aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskenteleminen herätti työntekijöissä myös surua lapsen puolesta. Työntekijöistä kaksi koki lisäksi pelkoa siitä, että he saattaisivat itse vahingoittua lapsen kanssa toimiessaan.

Varhaiskasvatuksen tavoitteisiin sisältyy lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen sekä tarkoituksenmukaisen tuen järjestäminen (Varhaiskasvatuslaki 36/1973). Tällä hetkellä varhaiskasvatus on muutoksessa; monessa kunnassa ja kaupungissa päiväkodin ryhmäkokoja kasvatetaan ja subjektiivinen päivähoito-oikeus muuttuu 20 viikkotuntiin (Puustinen 2015). Tuloksista ilmenee, että työntekijät kokivat varhaiskasvatusta koskevat uudistukset lapsen tukemista haittaavina. Työntekijät kokivat huolta siitä, kuinka lapsen tarpeita tunnistetaan ja tuetaan ryhmäkokojen kasvaessa.

Aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa työskentely herätti työntekijöissä myös positiivisia tunteita. Väestöliiton kyselytutkimuksessa (Tuukkanen 2013, 19) ammattikasvattajat tunsivat onnellisuutta lapsen edistymisestä ja onnistumisista. Samankaltaisia tuloksia saatiin tämän opinnäytetyön tuloksissa. Lisäksi usea työntekijä kertoi muistelevansa lapsia jälkeinpäin, päiväkotiajan jo päätyttyä tai lapsen siirryttyä toiseen ryhmään.

Työntekijöiden omien tunteiden purkaminen ja käsittely toi esiin monenlaisia vastauksia. Vapaa-aika, perhe ja harrastukset nähtiin työn vaatimuksia tasapainottavina ja työssä jaksamista tukevin tekijöinä. Samanlaisia tuloksia saatiin myös Väestöliiton kyselytutkimuksesta (Riihonen 2013, 90).

Työhön liittyvien tunteiden purkamisessa työntekijät pitivät tärkeimpänä mahdollisuutta puhua tunteista työpaikalla. Tämän koettiin myös olevan yleistä ja sallittua. Työhön liittyvien tunteiden työpaikalla purkamisen ja käsittelyn nähtiin olevan osa ammatillisuutta, vaikka hankalimpia asioita pohdittiin ja omia tunteita käsiteltiin kotonakin. Kokkosen (2010, 116) tunteiden säätelyn taito on osa sosiaalialan työntekijän ammatillisuutta. Tunteiden säätelystä kertoo työntekijöiden pyrkimys ”jättää työasiat työpaikalle”.

7.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa tutkimusta tulisi tarkastella kokonaisuutena. Merkityksellistä on pohtia tutkimusprosessin kulkua; sen johdonmukaisuutta, siihen liittyviä tutkijan tekemiä valintoja, aineiston keruuta ja analysointia sekä sitä, miten aineistosta on tehty johtopäätöksiä ja tulkintoja. Luotettavuutta lisää prosessin yksityiskohtainen selvitys ja valintojen perustelut. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 140.)

Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt tekemään valintani perustellusti alusta alkaen. Esimerkiksi opinnäytetyön aihepiirin valinta nousi omista intresseistäni ja tarkentui tutkimukseen osallistuneen päiväkodin kanssa yhteistyössä. Haastateltavat olivat mukana tutkimuksessa vapaaehtoisesti. Haastateltaville tiedotin opinnäytetyöstäni, sen aiheesta ja haastattelun teemoista, ajoissa. Aineiston analyysissä pyrin luotettavuuteen sillä, että litterointiin ja teemoitteluun olin varannut tarpeeksi aikaa. Kaiken kaikkiaan pyrin työssäni luotettavuuteen kuvailemalla prosessia yksityiskohtaisesti. Koko opinnäytetyön prosessi on kuvattu liitteessä 6.

Luotettavuuteen liittyen ajattelen, että aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelevien näkemykset ja kokemukset on tärkeää nostaa esiin. On kuitenkin muistettava, että haastattelut koostuivat yhden päiväkodin henkilöstöstä kerätyn ryhmän subjektiivisista kokemuksista ja näkemyksistä, heidän koulutustarpeistaan ja tunteistaan. Näin ollen aineistosta nousevia havaintoja ei voinut yleistää.

Tutkimuksen etiikkaan, kuten luotettavuuteenkin, liittyvät tutkijan tekemät valinnat. Eettisyydessä on kyse myös luvista, anonymiteetista, osallistujien kunnioittamisesta ja tulosten esittämisestä sellaisina kuin ne ovat. (Eskola & Suoranta 2000, 54–57.) Katson, että opinnäytetyöni on toteutettu eettisesti hyväksyttävästi. Tutkimuslupa, sopimukset ja suostumukset haastatteluun tuli hoidettua ajoissa. Katson, että tiedottaminen yhteistyöpäiväkotia työn etenemisestä sekä ennen että jälkeen aineiston keruun on eettisyyden kannalta ollut oikea toimin-

tatapa. Eettisyyteen olen myös pyrkinyt litteroimalla kaiken nauhoitetun materiaalin. Litterointi on toteutettu sanasta sanaan nauhoitetuista tallenteista. Myös tulosten esittämisessä olen pyrkinyt totuudenmukaisuuteen.

Eettisestä näkökulmasta katsottuna suurin haaste oli päiväkodin ja haastatteluun osallistuneiden anonymiteetti. Anonymiteettia pyrin vaalimaan siten, että päiväkotia ei tästä opinnäytetyöstä pysty tunnistamaan; kuvaus ei ole yksityiskohtainen. Henkilöiden anonymiteettia vaalin siten, etten tuloksissa kirjannut lainkaan haastatteluun osallistuneiden työntekijöiden ammattinimikkeitä tai muita tunnistetietoja. Haastateltavat on nimetty arvotuin numeroin Työntekijä 1, Työntekijä 2 jne. Tämän koin tärkeänä, sillä vastaajat olisivat olleet helposti tunnistettavissa, mikäli heidän vastauksensa olisi nimetty koulutustaustan mukaan tai numeroitu haastattelujärjestyksessä.

Pohdin, olisiko suurempi vastaajajoukko tai haastateltavien etsiminen eri päiväkodeista lisännyt tulosten luotettavuutta. Ajattelen kuitenkin, että jotta tutkimus ja tietojen keruu palvelisi parhaalla mahdollisella tavalla yhteistyöpäiväkotia, oli haastateltavien henkilöiden valinta yhteistyöpäiväkodin sisältä oikeutettu. Tarkoituksena oli kuitenkin selvittää juuri tämän yhden päiväkodin työntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia. Luotettavuutta lisäävänä toimena käytin tuloksissa runsaasti sitaatteja haastatteluaineistosta. Tämän katson myös korostavan haastatteluun osallistuneiden asiantuntijuutta ja heidän kertomiensa asioiden tärkeyttä opinnäytetyön tutkimusprosessissa.

7.3 Oma ammatillinen kasvu ja oppimisprosessi

Sosionomin ydinosaamista voidaan jäsentää kuuden kompetenssin avulla. Sosionomin kompetensseja ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen sekä johtamisosaaminen. (Rouhiainen-Valo, Rantanen, Hovi-Pulsa & Tietäväinen 2010, 16.) Koen, että opinnäytetyön tekeminen on tuonut minut näiden kompetenssien äärelle konkreettisesti. Olen prosessin aikana pohtinut sekä tutkimuksen tekoon

liittyvää etiikkaa että päiväkotimaailmaan liittyvää ammatillista etiikkaa esimerkiksi ammattikasvattajien omiin tunteisiin ja niiden ilmaisuun liittyen. Eettistä pohdiskelua aiheutti myös lapsen fyysinen rajoittaminen tämän käyttäytyessä uhkaavasti. Mietin, missä menee raja turvallisuuden takaamisen, lapsen suojelemisen ja lapsen itsemääräämisoikeuden välillä. Mietin myös, voiko fyysisestä rajoittamisesta tai lapsen toiseen tilaan siirtämisestä tulla tapa, jota käytetään, eikä pohdita lapsen käyttäytymisen syitä ja niihin vaikuttamista.

Asiakastyön ja palvelujärjestelmäosaamiseen sekä yhteiskunnalliseen osaamiseen liittyen katson, että opinnäytetyön tekemisen myötä olen herännyt pohtimaan omaa tulevaisuuttani lastentarhanopettajana. Varsinkin meneillään olevat varhaiskasvatusta koskevat muutokset mietityttävät. Pohdin, millaisilla resursseilla, tiedoilla ja taidoilla lapset saisivat tarvitsemansa tuen. Ajatuksissa on myös pelko säästöistä, jotka supistavat paitsi varhaiskasvatuksen, myös muiden lapsiperhepalveluiden mahdollisuuksia. Säästöjen myötä apua tarvitsevien lasten ja perheiden tilanteet saattavat huonontua odotusaikojen pidentyessä ja asiantuntijoiden vähentyessä.

Oma kohtainen kokemukseni päiväkotimaailmasta on, että erityistä tukea tarvitsevia lapsia sekä erityisen tuen tarpeen arvioinnissa olevia lapsia löytyy jo joka lapsiryhmästä. Tulevana varhaiskasvatusalan ammattilaisena tulenkin varmasti kohtaamaan päiväkotimaailmassa monenlaisia lapsia, myös väkivaltaisia ja aggressiivisia. Pääsen siis hyödyntämään tässä opinnäytetyössä keräämääni tietoa lapsen aggressiokasvusta ja erilaisista toimintamalleista käytännössä.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi on antanut minulle runsaasti uutta tietoa aggressiivisuudesta ja lapsen emotionaalisen kehityksen tukemisesta. Lasten aggressiivinen käyttäytyminen ja väkivaltaisuus on ollut salattu aihe, joka on saattanut koskettaa ammattikasvattajien ammatti-identiteettiä heikentävästi (Ahonen 2015). Opinnäytetyön tekemisen myötä olen saanut kuulla kasvattajien näkemyksiä ja hiljaista tietoa ilmiöstä. Olen myös saanut valtavasti ajatuksia siitä, millaista on laadukas varhaiskasvatus, joka vastaa myös uhkaavasti käyttäytyvien lasten tarpeisiin. Koen, että oma pedagoginen tietämykseni on saanut

prosessin myötä vahvistusta ja olen herännyt pohtimaan lasten tarpeisiin vastaamista entistä useammasta näkökulmasta.

Opinnäytetyö ei prosessina ollut minulle kovin vaikea. Koen, että itselleni sopiva ja kiinnostava aihe edesauttoi innostuksen ylläpitämisessä. Pahempia kompastuskiviä ei matkalla ollut, mutta teemahaastattelurungon rakentaminen, tutkimuskysymysten asettaminen ja niiden muotoilu sekä aineiston analysointi ja teoreettisen viitekehyksen rajaaminen tuottivat pään vaivaa. Erilaisia versioita kertyi, kunnes sain valittua sopivimmat. Koen hyvänä asiana sen, että pystyin välillä irrottautumaan opinnäytetyön tekemisestä. Tauotuksen avulla sain tehtyä ajatustyötä, jonka jälkeen palasin pohdituttaneisiin asioihin uudelleen, uusin silmin.

Opinnäytetyöprosessin edetessä olen oppinut ennen kaikkea suunnitelmallisuutta ja aiheen rajaamista. Olen oppinut arvioimaan runsaasta aineistosta olennaisia osia ja käyttämään lähteitä kriittisesti. Rajaaminen on minulle vaikeaa, joten opinnäytetyön prosessin alkaessa kiinnitin rajaamiseen ja priorisointiin erityistä huomiota. Lisäksi olen oppinut kohtaamaan ja ratkaisemaan ongelmia, kuten anonymiteetin takaamista ja tutkimuskysymysten muotoilua.

Opinnäytetyön tekemisen suurimpana antina pidän kuitenkin haastattelujen tekemistä kysymysrungon suunnittelusta aineiston analyysiin ja johtopäätösten kirjoittamiseen. Työntekijöiden kohtaaminen sekä heille että minulle tärkeän aiheen äärellä oli antoisaa ja aineistoa kertyi runsaasti. Sain tulevaan työhöni lastentarhanopettajana paljon vinkkejä, keinoja ja ajatuksia muun muassa lapsen yksilöllisestä kohtaamisesta, työntekijän omien tunteiden käsittelystä sekä työyhteisön merkityksestä työssä jaksamisen tukemisessa.

7.4 Jatkotutkimusideat

Varhaiskasvatuksen ollessa tällä hetkellä muutoksessa, uskon opinnäytetyöni aiheen olevan ajankohtainen ja varhaiskasvatusalan ammattilaisille tärkeä aihe.

Tämän opinnäytetyön tulosten on tarkoitus ohjata yhteistyöpäiväkodin henkilöstöä aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelyyn liittyvän ohjeistuksen laatimisessa. Lapsen aggressiivinen käytös vaatii henkilöstöltä aina valintoja siitä, kuinka lapsen aggressiivisuuteen puututaan ja kuinka siitä puhutaan. Opinnäytetyöni hyödynnettävyyttä pohdin siitä näkökulmasta, että se voi toimia keskustelun avaajana esimerkiksi uusien päiväkotien avautuessa, kun henkilöstö pohtii toimintamallejaan. Myös jo toiminnassa oleville päiväkodeille opinnäytetyöstä voi olla hyötyä yhteisten toimintamallien ja henkilökunnan osaamisen tukemisen kehittämisessä.

Yhteisiin toimintamalleihin liittyy myös ajatus opinnäytetyön jatkokehityksestä; opinnäytetyön pohjalta voisi rakentaa päiväkodeille oppaan aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa toimimisesta. Opinnäytetyössä esiteltyä henkilöstön tunteisiin liittyvää osiota voisi hyödyntää varhaiskasvatuksessa työnohjauksessa. Aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelyn herättämiä tunteita voisi myös vertailla moniammatillisesti. Voisi selvittää, herättääkö lapsen aggressiivinen käytös työntekijöissä erilaisia tunteita esimerkiksi päiväkodissa, koulussa, lasten psykiatrisessa hoidossa tai perhepäivähoidossa.

Lähteet

- Ahonen, M-L. 2015. Kun lapsi satuttaa. Opettaja-lehti. OAJ.
<http://www.opettaja.fi/cs/opettaja/jutut&juttuID=1408912529044>
 28.11.2015.
- Aurela, A. 1998. Sylissäpito elämänmuotona ja terapiana. Turku: Turun yliopisto.
- Cacciatore, R. 2008. Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja – vauvasta kouluikään. Helsinki: Priimuspaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Fagerström, V., Länsikallio, R. & Sipponen, J. 2015. Stop väkivallalle kouluissa ja päiväkodeissa. Väkivaltatilanteiden ilmoitus- ja käsittelylomakkeiden kehittäminen. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Greene, R. 2008. Tulistuva lapsi. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Haapakoski, K. 2015. ”Varhaiskasvatus on vaarassa muuttua lasten säilömispaikaksi”. Yle. Uutiset.
http://yle.fi/uutiset/varhaiskasvatus_on_vaarassa_muuttua_lasten_sailomispaikaksi/8064069 28.12.2015.
- Hakkarainen, K., Heikkinen, A., Hietanen, A., Jokiniemi, K., Lommi, R. & Taatola, S. 2006. AVEKKI-toimintatapamalli. Tietoa ja taitoa kouluttajalle. Kuopio: Savonia-ammattikorkeakoulu, Terveysala Kuopio.
- Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – Lapsen mahdollisuus. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Stakes: Oppaita 62.
- Heiskanen, P. 2004. Kiinnipito lastenpsykiatriassa. Jyväskylä: Media Doc Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.
- Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia: parempaan vuorovaikutukseen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Isokorpi, T. 2006. Napit vastakkain. Ristiriidat, rajat ja ratkaisut. Juva: PS-Kustannus.
- Jalovaara, E. 2006. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot-kustannus Oy.
- Kaltiala-Heino, R. 2013a. Väkivaltakäyttäytyminen. Teoksessa Nurmi, P. (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Juva: Bookwell Oy. 71–107.
- Kaltiala-Heino, R. 2013b. Aggressio lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa Nurmi, P. (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Juva: Bookwell Oy. 47–67.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1985. Aggressiivinen lapsi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Kokkonen, M. 2010. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet: Opi tunteiden säätelyn taito. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kurkela, A. & Järviluoma, A. 2010. ”Ne vie sydämen sitten mennessään.” Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi päiväkodin työntekijän näkökulmasta. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/21828/Jarviluoma_Anna_Kurkela_Annina.pdf?sequence=1 13.12.2015.

- Lahden kaupunki. 2015a. Esite. Yhteistyöpäiväkodin esite.
- Lahden kaupunki. 2015b. Esite. Varhaiskasvatus- ja esiopetus suunnitelma 2015.
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Laine, K. & Neitola, M. (toim.). Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Kasvatusalan tutkimuksia 11. Turku: Painosalama Oy.
- Laine, S. & Seppänen, A. 2010. Toimivia käytäntöjä aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kohtaamisessa. Metropolia. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/21580/haluatk2.pdf?sequence=1> 22.11.2015.
- Laki lasten päivähoidosta 1973/36.
- Munter, E. 2014. Lapsen fyysinen kiinnipito päiväkodissa. Kyselytutkimus päiväkodin työntekijöiden käsityksistä ja kokemuksista. Jyväskylän Yliopisto. Varhaiskasvatustiede. Pro gradu-tutkimus.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43391/URN:NBN:fi:jyu-201405121695.pdf?sequence=1> 2.10.2015.
- Nurmi, P. 2013. Lupa tunteisiin. Teoksessa Nurmi, P. (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Juva: Bookwell Oy. 15–27.
- Nurmi, P. & Schulman, M. 2013. Aikuinen lapsen vihan peilinä. Teoksessa Nurmi, P. (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Juva: Bookwell Oy. 29–45.
- OAJ Pääkaupunkiseudun lastentarhanopettajajasto. 2014. Kannanotto työssä-jaksamiseen.
<http://oajpaakaupunkiseutu.fi/edunvalvonta/kannanotot/kannanotto-tyossajaksamiseen/> 3.11.2015.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2015. Varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe voimaan 1.8.2015: Lakimuutoksen keskeinen sisältö.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/liitteet/Vaka1_liite.pdf 2.11.2015.
- Pihlaja, P. 2005. Sosiaalis-emotionaaliset vaikeudet lapsuudessa. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.) Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Werner Söderström Osakeyhtiö. 214–240.
- Puustinen, U. 2015. Eduskunta rajasi päivähoito-oikeutta. JHL. Motiiviverkkolehti. <https://motiivilehti.fi/2015/eduskunta-rajasi-paivahoito-oikeutta/> 1.1.2016.
- Riihonen, R. 2013. Ammattilaisen omat tunteet haasteena ja työkaluna. Teoksessa: Ammattikasvattajien kielletyt tunteet. Oulasmaa, M. & Riihonen, R. (toim.) Väestöliiton julkaisuja. Helsinki: Fram Oy. 41–46.
- Rotkich, A. 2013. Vastaajat ja taustat. Teoksessa: Ammattikasvattajien kielletyt tunteet. Oulasmaa, M. & Riihonen, R. (toim.) Väestöliiton julkaisuja. Helsinki: Fram Oy. 8–17.
- Rouhiainen-Valo, T., Rantanen, T., Hovi-Pulsa, R. & Tietäväinen, S. 2010. Kompetenssit sosionomien (AMK ja ylempi AMK) ydinosaamisen avaajina. Teoksessa: Viinamäki, L. (toim.) Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025. Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK ja ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Anjalankoski: SOLVER palvelut Oy. 9–30.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54727/viinamaki%20A%203%202010.pdf?sequence=1> 7.1.2016.

- Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1> 3.8.2015.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tuukkanen, K. 2013. Ilon kokemukset varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Ammattikasvattajien kielletyt tunteet. Oulasmaa, M. & Riihonen, R. (toim.) Väestöliiton julkaisuja. Helsinki: Fram Oy. 19–20.

Liitteet

Liite 1 Toimeksiantosopimus

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSiantosopimus

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Lahden kaupungin varhaiskasvatuspalvelut
Toimeksiantajan edustaja:	LISA NURMI
Osoite:	Pk 141 15141 LAHTI
Puhelinnumero:	050-5391657
Sähköposti:	lisa.nurmi@lahti.fi
Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma/sosionomi amk
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1300736 Jenni Martikainen
Puhelinnumero:	0504241131
Sähköposti:	[redacted]@edu.karelia.fi
Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi päiväkodissa
Toteutusmuoto	Tutkimuksellinen opinnäytetyö: teemahaastattelu
Aikataulu	Opinnäytetyön arvioitu valmistumisajankohta maaliskuu 2016
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	Kustannusvastuu opiskelijalla
Toimeksiantajan sitoumukset	
Opiskelijan sitoumukset	
Opiskelija sitoutuu toimimaan eettisesti ja noudattamaan oppilaitoksen opinnäytetyön ohjeistusta. Opiskelija sitoutuu tekemään yhteistyötä toimeksiantajan kanssa ja pysymään sovituissa aikatauluissa sekä tiedottamaan opinnäytetyön etenemisestä yhteistyökumppania.	
Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Heli Makkonen ja Miia Pasanen
Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	
Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
8.9.2015	Jenni Martikainen
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
14.10.15	LISA NURMI
Päiväys	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
8.9.2015	Heli Makkonen

Liite 2
Tutkimuslupa

Lahden kaupunki
Varhaiskasvatuspalvelut
Palvelupäällikkö

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

08.10.2015/109 §

Asianumero	D/243/13.00.00.00/2015
Päätöslaji	Tutkimuslupa
Otsikko	Tutkimuslupa: Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi päiväkodissa
Päätöserustelut	Jenni Martikainen on anonut tutkimuslupaa sosionomin ammattikorkeakoulututkintoon liittyvää opinnäytetyötä varten.
Päätös	Myönnän Jenni Martikaiselle tutkimusluvan anomuksen mukaisesti. Tutkimuslupa myönnetään sillä ehdolla, että yksi valmistunut tutkimustyö toimitetaan päätöksen tekijälle.
Lisätietojen antaja	Palvelupäällikkö Liisa Nurmi, p. 818 1053
Toimivallan peruste	Päivähoitojohtaja 29.1.2015/4 §
Nähtävänäoloaika	09.10.2015
Nähtävänäolopaikka	Kaupungintalo, Kirjaamo, Harjukatu 31, 15101 Lahti
Muutoksenhaku	Oikaisuvaatimus
Saaja	Jenni Martikainen, ~~Satakoulutie 2, 00000~~ Reijola
Tiedoksi	sp. tutkimukseen osallistuva päiväkotipalvelupäällikkö Liisa Nurmi
Asiakirjat	
Liitteet	
Allekirjoitus	 Liisa Nurmi Palvelupäällikkö

Liite 3
Teemahaastattelurunko

Haastattelututkimuksen tekijän esittäytyminen, tutkimuksen tarkoitus

1. Taustatiedot

- Koulutustausta
- Työelämäkokemus

2. Aggressiivisen lapsen kanssa työskentely

- Konkreettiset keinot uhkaavasti käyttäytyvän lapsen toimintaan puuttumisessa
- Ajatuksia toimivista käytännöistä ja toimintamalleista
- Aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa tehtävä tunteiden työstäminen
- Näkemyksiä oman koulutuksen ja osaamisen riittävydestä suhteessa työskentelyyn aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa
- Ajatuksia lisäkoulutuksen tarpeesta

3. Työntekijän tunnekokemukset aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelyssä

- Millaisia tunteita herää?
- Tunteiden säätely ja käsittely (keinoja omien tunteiden työstämiseen)
- Työssäjaksaminen ja työhyvinvointi

Liite 4
Saatekirje ja suostumuslomake

Saatteeksi haastatteluun osallistuville

Olen Jenni Martikainen, kolmannen vuoden sosionomiopiskelija Karelia ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötäni aiheesta Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi päiväkodissa. Opinnäytetyöni tutkimuksellinen osuus keskittyy varhaiskasvatusalan ammattilaisten näkemyksiin ja kokemuksiin aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kanssa työskentelystä. Olen anonut ja saanut opinnäytetyölleni tutkimusluvan Lahden kaupungin varhaiskasvatuspalveluilta.

Tutkimusaineisto kerätään haastatteluilla, jotka nauhoitetaan. Haastattelu kestää noin 30-60min. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja haastattelutavalla on oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistumisensa missä vaiheessa tahansa.

Nauhoituksen jälkeen haastattelut kirjoitetaan puhtaiksi. Haastateltavien nimet tai muut tunnistetiedot eivät tule missään vaiheessa esille. Minulla on tutkijana myös vaitiolovelvollisuus. Opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen sekä nauhoitteet että muu haastattelumateriaali hävitetään.

Kiitos yhteistyöstä!

Jenni Martikainen / Karelia ammattikorkeakoulu

Suostumus haastatteluun

Minä _____
suostun haastateltavaksi Jenni Martikaisen opinnäytetyötä varten.

Paikka: _____

Aika: _____

Allekirjoitus: _____

Liite 5
Esimerkki analyysipolusta

Suora lainaus	Pelkistetty ilmaus	Alateema	Yläteema	Työntekijä
"Sit pyyhitään nenää ja silitellään ja kysytään et 'onko sul nyt parempi olo ja joko helpotti?'"	Lapselta kysytään holding-tilanteen jälkeen hänen oloaan.	Tilanteen jälkeinen toiminta	Aggressiivisen käyttäytymisen pysäyttäminen ja tilanteen hoitaminen	1
"Jos on isompia vahvempia lapsia niin voi olla, et joutuu laittaa ihan sit niin lattiaa vasten, että makaamaan ja yrittää pitää siinä sillee. "	Joskus voi joutua rauhoittamaan lapsen lattiaa vasten.	Toiminnan pysäyttäminen fyysisellä väliintulolla	Aggressiivisen käyttäytymisen pysäyttäminen ja tilanteen hoitaminen	6
"Ohittamaan kerranki toisensa ilman tönimisiä tai muuta, ni mä nostin peukut pystyyn."	Lasten kannustaminen ja kiittäminen toivontunlaisesta käyttäytymisestä näyttämällä peukaloa.	Kannustaminen	Keinoja aggressiivisen käyttäytymisen vähentämiseksi	3
"Ottaa vaikka käsistä kiinni, et sen katsekontaktin sais siihen ja sais sen sit puheella"	Hakeudutaan katsekontaktiin ja yritetään pysäyttää puhumalla.	Katsekontakti, toiminnan pysäyttäminen puheella	Aggressiivisen käyttäytymisen pysäyttäminen ja tilanteen hoitaminen	5
"Erityisluvalla, ku hän ei kestäny yksinkertasesi odottaa vaikka ruokailuu niin hän sai ottaa lehden ja kattoo sitä."	Erityisjärjestystä tehdään tarvittaessa	Ennakointi	Keinoja aggressiivisen käyttäytymisen vähentämiseksi	1

Liite 6
Opinnäytetyön prosessin kuvaus

